

ראש השנה ויום הכיפורים

**ובסופו דינים העולים
מסוגיית תפילה בשבת ויו"ט**

ניתן להשיג
את הספר דברי חיזוק והדרכה
ואת החוברות בכתובות דלהלן

זכרון יעקב : רח' הזית 2 משפ' גריינמן

בני ברק :

פ. כץ : רח'
גניחובסקי 21
משפ' פרידמן
0527668996

רח' רנזנהיים 7
משפ' גריינמן
0527183997

הלפרין 1
קומה ב'

רבי עקיבא 54
משפ' שכטר

רח' אלחריזי 3
משפ' פוליקמן

חידושי הרי"מ 3
קומה ב'

אחיסמך

הרב י. זילבר 03-6188879
הרב י. קול : 0556792223

אזור הנגב

הרב א. קארני:
0548530503

מודיעין עלית :

הרב א. אייזנר
05331-09964
ניתן להשאיר הודעה

ירושלים

הרב לובצקי
0533147220

תוכן ענינים

ב..... אנחה כל דהו, בונה את העולם
ד..... הקב"ה אוהבנו ומצפה מתי יוכל להיטיב לנו
ו..... בדיני התקיעות
יא..... ענין תקיעת שופר
טו..... ביאור הפסוקים שלפני התקיעות
יח..... י"ג מדות

בעיני יום הכיפורים

כג..... כל רגע מיוהכ"פ מכפר
כד..... כל רגע מיוהכ"פ מכפר כבנעילה
כז..... פלוגתא דתנאי אם חוזר ומתודה על עבירות שהתודה עליהם ביוהכ"פ אחר
כו..... הרגשת ריחוק לאחר שחוזר בתשובה – פגיעה בכבוד שמים

ביאורים

כח..... מחה והעבר פשעינו וחטאתנו
כט..... מחילה סליחה וכפרה
לט..... כתבנו בספר זכויות
ל..... אם אחפזך במות רשע
ל..... המעביר על מידותיו
לא..... בספר חיים ופרנסה טובה
לא..... מרק ברחמיך הרבים

כח..... דינים העולים מסוגיית תפילה בשבת ויו"ט

כשבאים לבקש מחילה מהקב"ה על מה שהכעסנו אותו, יש להתבונן תחילה, בקשר של הקב"ה ובאהבה שהוא אוהב אותנו, ושכל הכעס על החוטאים אינו אלא משום שהוא הכרחי מחמת עוונותינו, ולא ח"ו משום שנחסר במשהו מן האהבה הגדולה.

בענין זה מה ששמענו על הפסוק "ביום בוא גוג על אדמת ישראל תעלה חמתי באפי", אמר הרב זללה"ה כי מי שאומר שמתכנן שמתי שיבא כך וכך אז אני אכעס זה לא כעס רגיל, זו ראייה שכל הכעס אינו במושגי הכעס שלנו, "דאס איז הראייה אז דער הייברשטער איז קיין מאל נישט אין כעס".

אפשר להסביר הדברים במשל [אף שגם זה אינו כלל בענין הנמשל, אלא קצת לשבר את האוזן], לילד שעשה דבר שאינו כהוגן ואביו מכה אותו ואומר לו תבטיח שתשפר מעשיך, והילד מתעקש ואינו עונה, עד שאביו נאלץ להכותו עוד ועוד, ואביו מתחנן תגיד כבר שמעכשיו תתנהג כהוגן, - הילד עלול להרגיש כאילו האבא כועס עליו ומעונין להכות אותו, אבל אדם שמבין יודע מי הוא זה שרוצה יותר שהילד יהיה טוב ולא יצטרך להכותו, וכמה האבא מצפה ומחכה שבנו יכנע ויאמר רק מילה אחת "כן", כמה הוא מצטער כל פעם שנאלץ להמשיך להכותו, וכי הוא רוצה להכותו בשביל עצמו ? הרי כל מטרת ההכאה כדי שהילד ישתפר ויטיב לו.

על אחת כמה וכמה ביחס העוונות שלנו, הקב"ה אומר לאדם אני מחכה כבר שתגיד שאתה חוזר בתשובה, כדי שאני יוכל לתת לך את כל מה שאני יכול ורוצה ומשתוקק לתת לך, ולא שיש ח"ו יחס של כעס ושצריך ריצוי.

ומעבר לכך, כל מטרת בקשת הסליחה היא כדי שהאדם יתנהג מעתה ולהלן כהוגן, וכמשל הנ"ל, כשהאב אומר לבנו שיבקש סליחה, וכי הוא מעוניין בתהליך בקשת הסליחה, הא אין לו ענין רק במה שישתפר מעתה ולהלן, וכל זאת לא בשביל האבא כלל, רק שמרוב אהבה האבא משתוקק שלבן יהא טוב בשיפור מעשיו וינחל כל טוב.

הקב"ה הרבה יותר קרוב אלינו מכל מיני קורבה, והוא מחכה שנהיה טובים ומחכה שנתפלל שיתן בליבנו להיות טובים, ומחכה שנבקש ויסלח לנו, וכענין שאמרו הבא

ליטהר מסייעין בידו, כשרק יוכיח שהוא מעונין ליטהר מיד יסייעו אותו, וכמ"ש בוא ונתבשם אני ואתה, הקב"ה שמח מכך.

כשעומדים בבקשת הסליחות, צריך לזכור את כל זאת, שהקב"ה שמח לסלוח, ומצפה לסלוח.

אנחה כל דהו, בונה את העולם

כל הכח הנפלא והגדול הזה, הבריאה המיוחדת של תשובה, אינה דורשת מעשים גדולים ומהפיכות עצומות, רק החלטה אמיתית פשוטה בונה את הכל, - לכל אחד יש דברים שהוא באמת מתחרט עליהם, אם הוא "קצת" מתעמק ו"מחליט" שהוא מתחרט, הוא כבר בונה את כל מה שקלקל, וכנגד האמת הפשוטה הזו, היצר הרע מכביד את הדבר כאילו יש כאן עבודה קשה, ובלתי אפשרי להשתנות ולהתהפך לאיש אחר, ומייאש את האדם בכך, כדרכו.

אך יש לחדד את הדברים בהסתכלות הנכונה:

"היכי דמי בעל תשובה, אמר רב יהודה כל שבאת לידו עבירה פעם ראשונה ושניה ופירש הימנה" (יומא פ"ו ב'), מי שמקבל על עצמו לא לדבר לשון הרע והגיע לידו נסיון של דיבור כזה פעם ופעמיים ונזהר ולא דיבר, הוא כבר "בעל תשובה" על לשון הרע, כל כך פשוט! - מי שמקבל על עצמו לא לדבר דברים בטלים באמצע הלימוד, ופעם ופעמיים הוא מתאפק, הוא כבר בעל תשובה.

אחת הטעויות הנפוצות בענין תשובה, היא בהבנת דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב ה"ב) "ומהי התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כו', ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם כו'", ולכאורה אין הדבר מצוי כלל שיוכל להעיד יודע תעלומות שלא יחטא עוד, הרי

לפעמים כמעט אפשר לומר שיכול יודע תעלומות להעיד שבודאי ישוב לחטוא ח"ו, אבל להעיד שלעולם לא ישוב וכשל?¹

וכבר ביאר הרב זללה"ה את דברי הרמב"ם (מכתבי התעוררות ח"א פ"ד מכתבים ג' ד'), שאין כונת הרמב"ם שתהא כאן "הבטחה" שלא יכשל שוב לעולם ועד, אלא רק להגדיר שאין החרטה כעת "מזוייפת", וכעת הוא בהחלטה כנה ואמיתית ושלמה שלא לשוב לכסלה, היינו שאם ישאר במצב הרוחני הזה שבו הוא עומד כעת, הוא באמת לא יכשל, כי האדם הוא בשר ודם, ויש דברים שמתחדשים עליו.

"יעיד עליו יודע תעלומות" – ר"ל יעיד עליו שהוא מדבר ברצינות, זה הכל... וזהו לשון **יודע תעלומות** דהיינו סתרי הלב, ולא אמר יודע עתידות, וכן מקובל ממין זללה"ה "וואס איז תשובה, תשובה איז אקרעכץ" (מהי תשובה, תשובה היא אנחה), שיאנח על מה שעשה, ואמנם יש דרגות בתשובה, ויש שעוונותיו נעשין לו כזכויות, אבל העיקר הפשוט הוא לחזור בו כפשוטו.

והנה רוב הדברים הרעים שאדם עושה הוא נאנח עליהם, וכשמתגבר כמה פעמים לאחר שעושה תשובה הרי זהו עיקר תשובה, - ופה נכנס כל הסוד שנברא קודם בריאת העולם.

בגד שהוא מאוד לא נקי, כדי להוריד ממנו את עיקר המיאוס אפשר בקלות להכניסו במים ולהעביר את עיקר הלכלוך, (אמנם לעולם יש מעלה לטרוח וללבנו ביותר, אבל את העיקר כדי שיקרא בגד נקי אפשר בקלות), כן גם הדברים הגדולים שאדם מתחרט עליהם באמת ומתפטר מהם, יש להתייחס אליהם בהתאם, ולהאמין שהתפטר מהם, וגם מדברים שעדיין לא הגיע לדרגא מושלמת של החלטה שהוא עוזב אותם, גם בזה יש חשיבות גדולה לתשובה, אף כשאינה מושלמת, כי האדם בתוך תוכו הוא באמת מתחרט ורוצה להיות טוב [וכמ"ש הרמב"ם גבי כופין אותו עד שיאמר רוצה אני],

¹ ויתירה מזו מבואר בדברי חז"ל שהחזר ומתודה על עבירות שכבר התודה עליהם יש בזה קצת חסרון לחד מ"ד, וכי אין לו עבירות חדשים שהוא מתודה על העבירות של שנה שעברה? רואים שכשמתודה ביוהכ"פ יודעים לומר שבמשך השנה הבאה כנראה יהיו לו ח"ו עוד עבירות.

וכשעומד לפני הקב"ה ואומר לו אני רוצה באמת להיות טוב, תעזור לי להחליט זאת באמת, גם זו דרגא גדולה מאוד של תשובה.

יש ליזהר מהטעיית היצר כאילו תשובה היא דבר גדול, וכשעומדים לומר סליחות, עלינו להרגיש את האמת הפשוטה שאנו באמת רוצים להיות טובים, ושהקב"ה ממתין ומצפה לקריאתנו אליו.

ובגמ' יומא פ"ו הפליגו בגודל ענין התשובה ואמרו גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד ופי' הר"ח שם שאפילו אם עשה עבירות גדולים המגיעים עד כסא הכבוד ג"כ התשובה מתקנת אותם.

עוד אמרו שם גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, וגדולה תשובה שמקרבת את הגאולה, וגדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם, וגדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלים לו ולכל העולם.

יש לנו אוצר, מתנה נפלאה! רק תהיה אמיתי.

הקב"ה אוהבנו ומצפה מתי יוכל להיטיב לנו

והנה הקב"ה באהבתו אותנו, אהבה רבה ויתירה, משתוקק שנעשה תשובה כדי שיוכל לתקנינו ולמחול עוונותינו, והקב"ה אומר כמה וכמה פעמים "שובו בנים שובבים", והדברים מפורשים בהרבה פסוקים שהקב"ה רוצה לעזורנו אלא שהעוונות מבדילים, ובסנהדרין צ"ב ב' שהקב"ה מחכה לחננו ולגאלנו אלא שמדת הדין מעכבת, היינו שכיון שהקב"ה ברא את העולם שהעבירות הם מציאות המקלקלת, כביכול אינו יכול להיטיב לנו כשהעבירות מבדילים, והקב"ה מצפה לנו מתי נעשה תשובה כדי שיוכל כבר למחוק את העבירות, ומתי נבקש ממנו שיתן בליבנו לעשות תשובה על

אותם דברים שאנו מתקשים להתחרט עליהם כראוי², וכמבואר ע"ז ה' א' שבני ישראל נקראו כפויי טובה כשלא ביקשו שהקב"ה יתן בלבבם ליראה אותו, עוד אמרו יומא ל"ט שהבא ליטהר מסייעין אותו, והביאו ע"ז המשל שכביכול הקב"ה אומר בוא ונתבשם אני ואתה.

ומספרים שמרן זללה"ה היה דרכו לפעמים בעשי"ת לקרוא נביא ישעיהו, - כשקוראים ומתבוננים בדברי הנבואות רואים עד כמה אהבתו של הקב"ה עצומה לאין שיעור, ועד כמה הוא קרוב כל כך אלינו, וממילא מקבלים את הרגש, כל כך הקב"ה קרוב לנו ורוצה לעזרנו, "תנו עוז לאלקים – על ישראל גאותו" תעזרו לו לעזור לכם.

וכן בברכת אבות וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה, הקב"ה רוצה לגאול את בני ישראל, אבל אם אין להם זכות ותמה זכות אבות, ולכאורה במציאות אי אפשר לגאול אותם, הקב"ה מקשר את בני ישראל עם שמו, והגאולה היא למען שמו, ועדיין אחרי כל זאת זהו "באהבה", הקב"ה אוהבנו וגואלנו באהבה, וגילה לנו את הטכסיסים כיצד יוכל לעזרנו, וגם מי שמרגיש שהוא עדיין לא בדרגה של תשובה אמיתית, גם אם הוא מרגיש קצת מזויף, הקב"ה מצפה שיתפלל לפניו, רבש"ע אני יודע שאני לא אמיתי, אבל אני מבקש שתעזור לי להיות בדרגה הזו, וסלח לי על מה שעשיתי, ותעזור לי על להבא, - וגם זו דרגה מסויימת של תשובה, ואמרו בגמ' שהפסוק "הרחב פיך ואמלאהו" קאי על רוחניות, לבקש כל העולה על דעתו בענין הרוחניות.

² הזכרנו פעם אודות היסורים שבעקבות העבירות שהדבר דומה לילד שעשה מעשה שלא כהוגן, ואביו אומר לו "תבטיח שלא תעשה זאת שוב", והבן מתעקש לסרב, והאב מכה אותו והבן עדיין מתעקש, והאב מוכרח להכות שוב ושוב, ובעיני הילד הקטן נראה כאילו הוא מקבל "עונש" אבא כועס עליו, אבל האמת היא, שהאב משתוקק שיגיד כבר "כן, אני מבטיח", כדי שיוכל להפסיק להכותו, הוא "מוכרח" לצער את עצמו ולהכות את בנו, עד שיגיד "כן", - זה כל מה שרוצים מאתנו מן השמים, תגידו "כן", זה הכל.

בדיני התקיעות

- א. לשמוע כל תקיעה מתחילה ועד סוף, ובדיעבד לא יצא, ובדין שברים תרועה בזה, - כל הקולות כשרים אפילו צרוד.
- ב. לעשות תקיעות ארוכות ותרועות ארוכות, בענין אם אפשר להוסיף על ג' השברים.
- ג. אורך השברים בשברים דידן, וכיצד מחלקים בין השברים דידן.
- ד. במישוב תוקעים בנשימה אחת, ובמעומד ב' נשימות, - וכמה הוא שיעורן.
- ה. קולות המפסיקים באמצע התקיעה.
- ו. מעיקר הדין סגי בל' קולות.
- ז. הכרזה לצאת ידי חובה.
- ח. המאריכים בתפילתן האם הפסידו התפילות שעל הסדר.
- ט. בקשות פרטיות בימים נוראים.

א. צריך לשמוע כל התקיעה מתחלתה ועד סופה, ואפי' אם התקיעה כפול מהשיעור, ושמע מהאמצע עד הסוף או מהתחלה עד האמצע, הדבר במחלוקת אם יצא יד"ח, מ"ב סי' תקפ"ז ס"ק ט"ז, (זכר לדבר אתרוג גדול כפול מהשיעור שלא יתכשר כשהוא חסר, והכא נמי כל התקיעה כגוף אחד מתחלתה ועד סופה),

ובשברים ובתרועה כתב הריטב"א כ"ז א' בשם הרמב"ן והרא"ה דכיון שהם קולות מופסקין זה מזה אין צריך לשמוע כולו מתחילה ועד סוף, ויכול להפסיק שמיעתו שאינם כיחידה אחת של תקיעה, ונפ"מ שאם לא שמע תחילת התרועה או סופה ויש במה ששמע כשיעור, יצא, ומ"מ כתב הריטב"א שראוי להחמיר בזה ואמנם שמענו שאין חוזרים על התרועה מחשש זה, וגם בפוסקים לא הביאו דין זה, מ"מ לכתחילה ודאי טוב להזהר בזה,

ומעשה ה' וחששו שצריך להחזיר על תקיעה שהתחילה בקול חלוש, שמא הרחוקים לא שמעו תחלתה.

כל הקולות כשרים בשופר אפי' צרוד ויבש, מ"ב סי' תקפ"ו סק"ו מהגמ', אבל צריך לשמעו היטיב, וכשיצאו יד"ח בצרוד אין היתר לחזור ולתקוע, וא"כ יש חשש שנפסק לגמרי או שלא שמעו היטיב, ואע"פ שלפי הרגש מעדיפים קול חזק וברור, מ"מ אם כבר יצאו בדיעבד, אין היתר לחזור ולתקוע, כמש"כ הרא"ש פ"ד סי"א בשם הראב"ן בעובדא שהחזירו הבעל תוקע שלא כדין, שהתוקע עבר על שבות.

ב. מרן זללה"ה אמר לבעל תוקע שיעשה תקיעות ארוכות ותרועות ארוכות, ואין הכונה להאריך הרבה, אלא שיעשה השיעור בריוח שלא יצטרכו לחשוב אם ה' כשיעור, ומ"מ יש בזה נוי המצוה שיהא בריוח, וכתב הרמב"ן בדרשה דתרועה למעלה אין לה שיעור אלא מאריך בתרועה דילולי ועושה חמשה או חמשים יבבות כמו שנהגו כל ישראל, וכן בשברים עושה ד' וה' ואפי' מאה, וכ"כ בשו"ע סי' תק"צ ס"ג וכן בתרועה יכול להאריך בה כמו שירצה וכן אם מוסיף על ג' שברים ועושה ד' או ה' אין לחוש, וכתב במ"ב שיש מחמירים בשברים שלא לעשות יותר מג' ונכון לחוש לדבריהם לכתחלה.

ג. באורך השברים יש מחלוקת בראשונים אם צריך שיהא ג' טרומיטין, או דצריך בדוקא שלא יהא ג' טרומיטין, שלא יראה כתקיעה, ויש מכשירין בכל גוונא, ולפ"ד הרמ"א עושין השברים באורך ג' טרומיטין עד ט', ובשברים שאנו עושין או-טו- אין לחוש דמיחזי כתקיעה כמ"ש הרמב"ן שניכר שזה קול שבור כעין המייליל, ולכן כשמאריכין קצת בכל שבר יוצאין כל הדעות.

והנה בשברים שלנו שעושין או טו, לכאורה בין האו- לטו- יש הפסק, אבל בין הטו- של השבר הראשון לאו- של השבר השני אם אין מדקדקין להפסיק בין שבר לשבר משהו, יש מקום לחוש שהם מתחברים, אעפ"כ הכריעו בזה שלא לשנות ולסמוך שכפי מה שרגילים לעשות השברים בנחת הרי נשמע לאוזן שהם חלוקים זה מזה, וכמו שרגילין ששמעו התקיעות אצל מרן זללה"ה.

ד. **בענין שברים תרועה** כתב בחזו"א דנכון לעשות כמ"ש המחבר דמיושב בנשימה אחת ודמעומד בשתי נשימות, וכ"כ בשעה"צ בשם הח"א.

דעת מרן זללה"ה דנשימה אחת היינו בכח אחד בלי הפסק, ושתי נשימות היינו בהפסק עד כדי נשימה, מיהו אמר שלא יעשו דנשימה אחת בניגון אחד, אלא יהא ניכר

שנגמר השברים ואח"כ מתחיל התרועה, וכן נוהגין, [וכעת שמעתי מדודי הגר"מ שליט"א ששאל את מרן זללה"ה הרי הר"ש כהן ז"ל שהוא התוקע אצל החזו"א **לכאורה** נראה שאינו עושה כמ"ש בספר חזון איש להריע מתוך השבר בכח אחד בלי הפסק, והשיבו שגם לפי מה שכתוב בספר שיהא בכח אחד מ"מ אין לערבב הקולות שיראו כניגון אחד שברים ותרועה אלא צריך שיהא ניכר שנגמרו השברים ואח"כ התחילה התרועה], ואע"פ שיש פוסקים דשתי נשימות היינו דוקא יותר מכדי נשימה, מ"מ דעת הב"י דלכו"ע יוצאין בנשימה אחת, ואין לנו שיעור מוגדר מה ההפסק שעד כדי נשימה, אלא עושין הפסק מעט שניכר ומורגש, (וא"צ לנשום שאין נשימתו ענין לקול הנשמע מן השופר).

ה. **בדיני ההפסק** כל קול שאינו ראוי כעת מפסיק, וצריך להתחיל מהתקיעה הראשונה של שורה זו, חוץ מקול שצריך לעשותו כעת, כגון שצריך לעשות שברים ועשה שבר אחד או שתיים ונתקל, או שצריך לעשות תרועה ועשה שני טרומיטין, [אבל ג' טרומיטין הוי הפסק עי' להלן] באלו יכול להמשיך בלי לעשות תקיעה מחדש, וכן קודם תקיעה שלאחריה אם עשה קול שדומה לתקיעה קצרה ואינו דומה לשבר אין זה מפסיק.

אבל אם צריך לעשות תרועה ועשה שבר אחד, או שצריך לעשות שברים ועשה טרומיט אחד, מפסיק וחוזר לתקיעה הראשונה, וכן אם גמר השברים או התרועה כדין, וצריך לעשות תקיעה שלאחריה ועשה שבר אחד או טרומיט אחד, הוי הפסק וחוזר לתקיעה שלפניה.

וה"ה דשני שברים כשרים או שתי תרועות כשרות הוי הפסק, כיצד עשה ג' שברים כדינו והפסיק וחזר ועשה ג' שברים, או שעשה תרועה כדינה והפסיק וחזר ועשה תרועה, הרי השברים והתרועה השניים הפסק, וחוזר לתקיעה הראשונה, עשה ג' טרומיטין במקום שצריך לעשות תרועה הוי הפסק, ואינו יכול לחזור ולעשות ט' טרומיטין, כיון שיש מכשירין ג' טרומיטין לחוד, והו"ל שתי תרועות.

בתשר"ת אם טעה והתחיל בתרועה, אפי' עשה רק טרומיט אחד יש להחמיר ולחזור לתקיעה, כיון שהקול הראוי כעת הוא שברים קודם התרועה.

ו. עיקר הדין סגי בל' קולות, ולכן מי שיש לו ספיקות יצא ידי חובתו בשאר התקיעות ואף באלו שלאחר התפילה מורים לבעל תוקע לכוין להוציא גם מי שצריך לצאת יד"ח מדאוריתא.

ז. נוהגין להכריז ביום הראשון שהוא דאורייתא לכוין לצאת ידי חובת המצוה, אבל ביום השני שהוא דרבנן אין מכריזין, הגרע"א ז"ל אמר לבעל תוקע להוציא בפיו שהוא מכין להוציא הרבים יד"ח, וכ"כ במט"א.

ח. המאריכין בתפלתם אחר שכבר התחיל הש"ץ מוסף, יש לשאול אם מפסידים עי"ז תקיעות שעל סדר הברכות, ומרן זללה"ה כתב דיכולין לצאת מהש"ץ את הברכות של מלכיות זכרונות ושופרות לחוד, ואאמו"ר זללה"ה כתב דכיון שהי' בביהכ"נ בשעה שהתחיל הש"ץ תפלת המוסף הרי הוא ג"כ בכלל הציבור, שהרי הוא משלים לעשרה שאפי' אם יש רק עשרה אנשים בביהכ"נ אם תשעה סיימו תפלתם מתחילין חזרת הש"ץ על סמך צירופו לעשרה, וש"מ שהוא ג"כ בכלל המנין, ולפ"ז צריך להזהר לכתחלה שאם יש לו צורך לצאת מביהכ"נ יכוין לצאת בזמן הפיוטים, ולא יפסיד שום ברכה, וידקדק לשמוע כל הפסוקים והברכות, וגם ימשיך לשמוע כל הברכות עד לאחר שים שלום, עוד כתב מרן זללה"ה דהשומע תקיעות בזמן חזרת הש"ץ אע"פ שלא שמע הברכות כלל יש לו ג"כ מצוה בשמיעה זו, ונראה שם דכ"ש מי שהי' אנוס ולא שמע חזרת הש"ץ (כגון שהאריך בתפלתו), שתפלת הש"ץ מתייחסת גם אליו.

ולדעת הרמב"ן בדרשתו והריטב"א ענין התקיעות על סדר התפלה כדי להעלות התפלה בזכות התקיעה כמו בתעניות [דתנן בתענית תקעו בני אהרן תקעו הריעו בני אהרן הריעו, שהיו תוקעין על סדר ברכות של תעניות], ולפ"ז התקיעות שעל סדר הברכות אינם תקנה דרבנן במצות שופר, אלא תקנה בענין סדרי התפילה.

ובזה מיושב מה שלא נהגו הראשונים לתקוע כל השלשים קולות על סדר הברכות, [ומנהגו הוא ע"פ השל"ה וכ"כ מהגר"ח מואלזין ז"ל, ולא נהגו כן בזמן הב"י והרמ"א], ואמנם כתבו הראשונים שהי' ראוי לעשות כמנהגנו, לתקוע שלשים קולות במוסף, אבל העידו הרי"ף והראשונים שלא נהגו כן בשום מקום, ולדעת הרי"ף תוקעין תשר"ת

למלכויות תש"ת לזכרונות תר"ת לשופרות, וביאר הטעם שלא להטריח את הציבור, וכתב שכן המנהג בכל העולם ובשתי ישיבות.

ולמעשה אע"פ שיצאו יד"ח מדאורייתא מכוונים בהם למצות תקיעות היום מדרבנן כמ"ש בשו"ע שלא לדבר עד גמר התקיעות, והוא מתשובת הגאון שהובאה ברי"ף, ומשמע מזה שזהו ג"כ ממצות תקיעות דר"ה, ואע"פ שלא יצאו יד"ח כל התקיעות על סדר הברכות כי לא תקעו שלשים קולות, מ"מ אפשר שהכל אמת שיש בזה ענין תקיעות היום וענין תפלת תעניות, או שזה כדעת רב האי גאון שכל הקולות כשרים לכו"ע, ומסתברא שקודם ר' אבהו תקעו ט' במעומד ואח"כ הוסיפו ט' במישוב, ורק אחר ר' אבהו לא הטריחו להוסיף במעומד כל הספיקות של ר' אבהו, ומ"מ קשה שהנהיגו דלא כחד, והדברים מתיישבים רק לדעת רה"ג, מיהו גם לדידיה לא מצינו מנהג של תשר"ת קודם ר' אבהו.

ט. השיב מרן זללה"ה שמותר לבקש בקשות פרטיות בר"ה ויוהכ"פ, ופעם ביקשו ממנו להזכיר בתפלתו בר"ה, והשיב בתמיה וכי בר"ה ויוהכ"פ מתפללים על יחיד, ושניהם אמת, דודאי משום איסור בקשות בשבת ויו"ט, לא אסרו בר"ה ויוהכ"פ שהם ימי תפלות ובקשות, אבל מבחינת החשיבות יש לכונן כל כח התפלה למלכות שמים שתתגלה, וזהו כבוד שמים שכל משאת נפשינו ובקשתינו גלה כבוד מלכותך עלינו, ואף אם לא זכינו לגאולה לא יפסיד מצרכיו הפרטיים ברוחניות וגשמיות בגלל שנהג כראוי, ומ"מ מי שחסר לו חלק התפלה אם אינו מבקש בקשות פרטיות, הרי הוא רשאי לבקש, ושמענו שיש מצבים מיוחדים שאף הבקשות הפרטיות בכלל כבוד שמים שראוי להזכירם בתפלתו.

כתוב בנחמיה ח' כשקרא עזרא בספר התורה בראש השנה, בכו כל העם כשמעם את דברי התורה, ופרש"י שבכו לפי שלא קיימו את התורה כראוי, ואמרו להם עזרא ונחמיה היום קדוש הוא לד' אלקיכם אל תתאבלו ואל תבכו לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ד' היא מעוזכם, וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם, ומזה הביא במעשה רב מהגר"א שאין להתענות ואין לבכות בראש השנה, [וכתוב

מהגר"ח מואלזין ענין לבכות בר"ה כשבא לו מעצמו לבכות בתפלה מותר כמ"ש בחנה בכה תבכה, וזה היה בר"ה, אבל חוץ מזמן התפלה יהא בשמחה ובשפלות והכנעה, ע"כ תו"ד, וזהו מ"ש בגליון מעשה רב ודעת לנבון נקל שאין זה סותר למ"ש שהאריז"ל היה בוכה בר"ה]. ומשמע דכיון שעוסקים במלכויות יש לשמוח כבשעה שמעמידין המלך במלכותו, וזה שאנו שמחים במלכותו היא מעוזינו לזכות בדין.

ענין תקיעת שופר

בענין תקיעת שופר נאמר בתורה יום תרועה יהיה לכם וכתוב זכרון תרועה דהיינו **שיעלה זכרוכם לפני ע"י התרועה**, כענין שכתוב בקרבנות ותקעתם בחצוצרות וגו' לזכרון לכם לפני א-לקיכם, וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ד' א-לקיכם ונושעתם מאויביכם, ואמרו שבת קל"א ב' דתקיעת שופר של ר"ה מכנסת זכרונות של ישראל לאביהם שבשמים, ואמרו ר"ה ט"ז א' אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי **שיעלה זכרוכם לפני לטובה, ובמה בשופר**, ואמרו בב"ר פנ"ו פ"ט אר"ה בר"י כל ימות השנה ישראל נאחזין בעבירות ומסתבכין בצרות, ובר"ה הם **נוטלין שופר ותוקעין בו ונזכרים לפני הקב"ה והוא מוחל להם**, ואמרו ויקרא רבה פכ"ט פ"ג יהודה ב"ר נחמן פתח עלה א-לקים בתרועה ד' בקול שופר בשעה שהקב"ה עולה ויושב על כסא דין, בדין הוא עולה, מה טעם עלה א-לקים בתרועה, **ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, הוא עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים** דכתיב ד' בקול שופר ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים אימתי בחדש השביעי.

עוד אמרו בזה **להזכיר עקידת יצחק**, ואמרו בגמ' ר"ה ט"ז א' א"ר אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני, ועוד במדרש תנחומא וירא

פכ"ג א"ל הקב"ה [לאברהם] כו' עתידין בניו של יצחק לחטוא לפני ואני דן אותם בר"ה, אלא אם מבקשין שאחפש להן זכות ואזכור להן עקידת יצחק יהיו תוקעין לפני בשופר של זה, א"ל ומה הוא השופר, א"ל חזר לאחורין, מיד וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו, א"ל הקב"ה יהיו תוקעין לפני בקרן של איל ואושעם ואפדם מעוונותיהם, והוא שדוד משבח וקרן ישעי משגבי ומנוסי.

עוד אמרו **כדי לערבב השטן**, ר"ה ט"ז ב' אמר ר' יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה מ"ט דלא איערבב שטן, א"ר יצחק למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין [לפני מוסף] ותוקעין ומריעין כשהן עומדין [במוסף] כדי לערבב השטן, וכתבו תו' שם פירש בערוך דאמרינן בירושלמי בלע המות לנצח וכתב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, כד שמע קל שיפורא זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד שמע תניין אמר ודאי זהו שיפורא דיתקע בשופר גדול ומטא זימניה למתבלע ומתערבב ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא, לפי שמבואר בגמ' שלעתיד לבא הקב"ה הורגו לשטן הוא היצה"ר והוא מלאך המות, וזהו בלע המות לנצח שיבלע מלאך המות מן העולם, וזה יהיה בזמן שיתקע בשופר גדול, וכששומע קול שופר הראשון הוא נבהל קצת, ובקול השופר השני הוא נבהל ובטוח שזהו קול השופר הגדול והגיע זמנו להבלע מן העולם, ולכן הוא מעורבב בדעתו ואין לו ישוב הדעת לקטרג.

עוד אמרו **שקול השופר מעורר לתשובה**, שבזמנם ה' השופר משמש להזהיר את העם מפני אויב, כדכתיב אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, וכתב ביחזקאל פל"ג ארץ כי אביא עליה חרב ולקחו עם הארץ איש אחד מקציהם ונתנו אותו להם לצופה וראה את החרב באה על הארץ ותקע בשופר והזהיר את העם וגו', ואמרו במדרש תנחומא וישלח וד' נתן קולו זה ר"ה שבו תקיעת שופר, לפני חילו אלו ישראל שהן מזדעזעין וחרדין מקול השופר וחוזרין בתשובה, כדי לזכות בדין ביום הכיפורים, ולשון הרמב"ם אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזירת הכתוב, רמז יש בו כלומר **עורר ישנים משיתנתכם והקיצו נרדמים מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם**, ובגמ' למדו דמתרגמינן תרועה יבבא, שהוא קול יללה, כמו שמצינו באמו של סיסרא בעד החלון נשקפה ותיבב וגו' לשון בכי ויללה, ונסתפקו איזו יללה של גניחות

בתחלת הבכי או יללות של סוף הבכי, ואמרו בגמ' דשברים הם קולות גנוחי ותרועה קולות ילולי, שהאדם הנאנח מוציא קולות ארוכים כגונח או' מלבו, והבוכה מיילל בקולות קצרים זה אחר זה, ולכן עושים שברים ואח"כ תרועה ולא חששו לעשות תרועה ושברים, לפי שכך הסדר בתחלה גונח ונאנח ואח"כ נשבר ומיילל, ופי' בחינוך **שקול השופר מעורר הרבה לב כל שומעיו** וכל שכן קול התרועה כלומר הקול הנשבר.

עוד אמרו שתקיעת שופר ענינה **תרועת שמחה לכבוד המלך**, כמו שכתוב בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד', הללוהו בצלצלי תרועה, וכתוב כל העמים תקעו כף הריעו לא-לקים בקול רנה וגו' עלה א-לקים בתרועה ד' בקול שופר, וכתוב על הגר"ח מואלזין ז"ל רבינו היה שמח מאד בעת תקיעת שופר, וכן אמר שצריך להיות ברוב שמחה וחדוה כדוגמת המדינה ביום שממליכים מלך ומעטרים אותו, כן אנחנו **בתקיעת שופר ממליכים להקב"ה בכל עולמות שאנחנו עמו**, ויש נוסחאות שהגר"ח סיפר כן על הגר"א, וכן בהגלות הקב"ה על הר סיני וכל העולם כולו חל מפניו כתיב כמה פעמים קול השופר ודרשינן בגמ' בתשרי עתידין להגאל אתיא שופר שופר כתיב הכא תקעו בחדש שופר וכתוב התם ביום ההוא יתקע בשופר גדול, וכן מבואר במדרש שכל השופרות ענין אחד (וביאר שפעולת השופר גילוי כבוד מלכותו בעולם וממילא סימן יפה לישראל), וז"ל המכילתא **כל מקום שנאמר שופר בכתובים סימן יפה הוא לישראל** ואומר ויהי קול השופר הולך וחזק מאד, והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, וד' א-לקים בשופר יתקע, כשופר הרם קולך.

אשרי העם יודעי תרועתה הרמב"ן בדרשתו וז"ל ומה הכתוב הזה מ' א' ש"ר, הרבה יודעים לעשות תרועה בחצוצרות ובשופרות ואוי להם ואוי למזלם, והרבה שאינם יודעים לתקוע כלל ואשריהם ואשרי חלקם, אלא תרועה היא מדת הדין כו' ולפי שהתרועה מדת הדין אמר אשרי העם יודעי תרועה שמקרבת אליה הדעת כי הידיעה תאמר על הדביקות כו' והוא שאמר באשרי העם יודעי תרועה כי תפארת עוזמו אתה כי תפארת מדת רחמים ועוז מדת הדין ואלו דברים מסתרי תורה כו' עי"ש, וכן איתא במדרש ויקרא פכ"ט א"ר יאשיה כתיב אשרי העם יודעי תרועה, וכי אין אומות העולם יודעים להריע, כמה קרנות יש להם כמה בוקיננוס יש להם כמה סלפיגרסי יש להם,

ואמרת אשרי העם יודעי תרועה, אלא **שהם מכירין לפתות את בוראן בתרועה, והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מדת הדין למדת רחמים אימתי בחדש השביעי, עכ"ל.**

ולמדנו מדברי הרמב"ן שהפסוקים הנדפסים במחזורים בשמך יגילון וגו' כי תפארת עוזמו וגו' הם ג"כ המשך לאשרי העם וגו', ומה שמנהיגו לומר בקול רם רק פסוק אשרי העם זה על פי הרמ"א שכתב ואחר שתקעו אומר הש"ץ פסוק אשרי העם יודעי תרועה, ובשע"ת כתב בשם אבודרהם וסדר האר"י וא"ר בשם מט"מ לומר כהטור, וסיים והרבה נוהגים כן, ובמ"ב לא העיר כלום על דברי הרמ"א, וכ"ה הלשון במטה אפרים שאומרים פסוק אשרי העם וגו', ויש נוהגין לומר ג"כ הפסוקים שאח"ז.

ומה שנוהגין בזמנינו להחזיר הס"ת מיד, היינו מפני שעושין הפסקה בין קריאת התורה לתקיעות ואינו דרך כבוד להשאיר הס"ת להמתין בחוץ, אבל אם היו תוקעין מיד, היו משאירין הס"ת בשעת התקיעות, כמו שנדפס במחזורים וכ"ה בטור סי' תקצ"א, ועבהגר"א שהאריך בזה, כדי שיגן עלינו זכות התורה, כמו שכתב במ"ב סי' תקפ"ה סק"ג שמהאי טעמא תוקעין במקום שקוראין בתורה.

והנה באמת אין לנו לחשוב שאחרי כל הנ"ל אנחנו כבר מבינים עניני השופר, מלבד מה שאין לנו הבנה בדברים הנכתבים, יש עוד הרבה דברים שלא נכתבו וגבוה מעל גבוה, **ויותר נכון לחשוב בפשטות אשר קדשנו במצותיו וצונו, והוא ית"ש יודע מה הטוב האמיתי וקדשנו בו**, אך היות וחז"ל ביארו לנו הדברים כדי לעורר הרגש ולהתקרב לאהבתו, לכן אספנו המדרשים בזה, לעורר הרגש והשכל על גודל חסדו עמנו שגילה לנו רזי עולם איך נזכה בדין, ובמעשה קטן כזה של תקיעת שופר אפשר להפוך את כל הדין לרחמים, ולידע שבתקיעת שופר אנחנו מתקדשים בתרועת מלך להכריז ד' מלך ואנחנו עמו, ובזה מתערבב השטן ונזכרת עקידת יצחק.

ביאור הפסוקים שלפני התקיעות

למנצח לבני קרח מזמור, המזמור מדבר לעתיד לבא כשתתגלה מלכות שמים, כמ"ש בילקוט, אימתי כשישב א-לקים על כסא קדשו אמר רב משרשיא מכאן שכל זמן שהרשעים שולטים בעולם כביכול אין הקב"ה יושב על כסאו, ומרמז גם על הזמן הזה שמלכותו בהסתר פנים וראוי לכולם להכיר האמת שמאחורי ההסתר ולקבל מלכותו עליהם, ובכלל אין לנו הבנה בפסוקי תהלים רק כתבנו תרגומי דברים כדי להתקשר לאמירה בהבנה מסוימת.

כל העמים תקעו כף, ענינו כמו מחיאת כפיים לשמחה, וכן **הריעו לא-לקים בקול רנה**, כמו הללוהו בצלצלי תרועה, ותרועת מלך בו, שיתחברו כולם יחד לשמוח ולהריע לכבוד מלכות שמים, ומרמז גם לשון תקיעת כף של הבטחה זה לזה להתחבר יחד להריע בקול רנה.

כי ד' עליון וגו', וזוהי השמחה כי עכשיו נתגלה מלכות ד' והכירו כולם שהוא **עליון נורא ומלך גדול על כל הארץ**, ומפרש במדרש ששמחים במלכות הצדק, דכתיב ברבות צדיקים ישמח העם וגו'.

ידבר עמים תחתינו, ידבר תרגומו ינהיג, וענינו ישפיל ויכניע וינהיג אותם תחתינו, ובגמ' מוכיחים מכאן שידבר לשון נחת, שיתנהגו בהכנעה תחת ישראל בנחת ורצון.

יבחר לנו את נחלתינו, יתן לנו את ארץ נחלתנו אשר בחר לנו, **ואת גאון יעקב**, זה ביהמ"ק אשר אהב סלה כדכתיב כי בחר ד' בציון אוה למושב לו, וכתיב אוהב ד' שערי ציון.

עלה א-לקים בתרועה ד' בקול שופר, על דרך הפשט שכבוד שמים מתעלה בקול שופר שתוקעין לכבודו ית', כמו הללוהו בתקע שופר הללוהו בצלצלי תרועה, וכן עלה ד' בקול השופר, ועוד, א-לקים רמז למדת הדין, ד' רמז לרחמים, ואמרו ע"ז במדרש בשעה שהקב"ה עולה ויושב על כסא דין, בדין הוא עולה, מה טעם עלה א-לקים בתרועה, ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, הוא עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב ד' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם

והופך עליהם מדת הדין לרחמים, והרמב"ן כתב דתרועה היא מדת הדין, ותקיעה מדת רחמים, ולכן יש פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה.

זמרו א' זמרו, כמו לא-לקים, **וזמרו משכיל** פירשו המשכילים יזמרו, ואולי הכונה משכילין שבאומות, ובתרגום מפרש זמרו בתבונה והשכל.

על כסא קדשו, כענין שכתוב כי יד על כס קה, שאין הכסא שלם עד שימחה עמלק, אף כאן מתפרש שעכשיו שנשמדו הרשעים ומלך א' על כל הגוים עכשיו הכסא שלם וישב א' על כסא קדשו.

נדיבי עמים נאספו, רומז על הגרים שנתנדבו להתגייר קודם גאולתן של ישראל, ונקראו על שם אברהם אבינו שה' תחלה לגרים, ואף אברהם אבינו נקרא נדיב כדכתיב מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, ובמדרש ורש"י מפרשים על הגרים שנתנדבו ליהרג על קדוש השם.

כי לא-לקים מגיני ארץ, שכל החזקים שבארץ שהם המגינים עליה נתנו ידם לא-לקים שמקבלין מלכותו, **ומאד נעלה** כבודו, ורבינו יונה פירש מאד נעלה כבודו עי"ז שנאספו נדיבי העמים והמגיני ארץ לעבוד את ד', שהקב"ה מתעלה ומתהלל באסיפתם ועבודתם, וגם מתפרש יסודי הארץ ומגיניה הטבעיים הכל ביד ד', ובידו להגן על הבוטחים בו.

הפסוקים ראשי תיבות קרע שטן, ואמרו במדרש על הפסוק תקעו בחדש שופר בחדש הזה תחדשו מעשיכם בחדש הזה תשפרו מעשיכם, אמר להם הקב"ה לישראל אם שפרתם מעשיכם הריני נעשה לכם כשופר הזה, מה שופר מכניס בזו ומוציא בזו, כך אני עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים והופך לכם מדת הדין למדת רחמים אימתי בחדש השביעי.

מן המיצר עיקרו הודאה שקרא לד' מן המיצר וענהו במרחב, כלומר לא רק שהוציאו מן המיצר אלא ענהו במרחב גדול, ויש בזה גם בקשה להוציאנו מן המיצר למרחב.

קולי שמעת, ואל תעלים אזנך כאילו לא שמעת, אלא תשמע קולי, **לרוחתי לשוועתי**, להרויח לי מצרתי ולקבל שועתי, והתרגום מפרש שבימים ההם בעת שלותי קולי שמעת, וכהיום אל תעלם אזנך ותקבל תפלתי להרויח לי בגלל שועתי.

ראש דברך אמת, מתחלה בראת עולמך באמת **ולעולם כל משפט צדקך** אמת, כענין שכתוב הצור תמים פעלו וגו' ויש בזה צידוק הדין שלעולם כל משפטו אמת וצדק.

ערוב עבדך לטוב, ה' ערב לעבדך כמו אנכי אערבנו, וכמו שיש מוכר או נותן מתנה באחריות, שילחם במי שירצה ליטלה ממנו, ואם יטלוה ממנו יחזיר לו אחר, כך מתפרש ענין הערבות כאן, להבטיח שלא יעשקוני זדים ויקחו לי הטוב שנתת לי או שתתן לי, ורומז שלא יעשקו החיצונים קול תפלתינו ותקיעתנו למנוע שלא יכנסו בשערי השמים, ובתרגום נראה שמפרש מענין הערב נא, ולפ"ז מתפרש הערב נא לעבדך לימוד התורה שזהו לטוב, כמ"ש ואין טוב אלא תורה.

שש אנכי וגו', שמח אני על כל דבר מתורתך ומצותיך על הבנת הדברים ועל הרצון לקיימם, [ולשון רש"י שש אנכי על אחת מאמרותיך הסתומות כשאני מבין בה], **כמוצא שלל רב**, כמו ששמח המוצא שלל רב בהתפעלות גדולה ברגע המציאה יותר ממה שהי' שמח כשמרויח כן ברכושו, ובפרט שלל שתפס מאויביו ששמחתו גדולה מאד, - מיהו באמת דוד המלך עצמו לא שמח כלל על שלל רב, ולכן לא מתאים לומר שש אנכי על אמרתך כעל שלל רב, רק אמר כמו שידוע שמי שמוצא שלל רב שמח מאד, כך אני שמח על אמרתך, וזהו שאמר כמוצא, כאילו איש אחר שמצא, ולא כאילו מצאתי, מאאמו"ר זללה"ה.

טוב טעם ודעת, הראב"ע פי' תשפיע לי טובה זו שטעם ודעת תלמדני, א"נ הטעם והדעת הטוב ביותר תלמדני, וכמו שאומר למדני טעם טוב, שיש טעם פשוט ויש טעם טוב.

נדבות פי, ענינו התפללות ובקשות תקבל ברצון וברחמים, [ולשון רש"י דברי ריצוי שפי מתנדב לך וכל נדבה לשון רצון הוא], **ומשפטיך למדני**, ולמדני להבין תורתך.

אקב"ו לשמוע קול שופר המצוה לשמוע קול שופר, שכן דרך המתקבצים יחד לברך ולשבח את המלך או להודיע קבלת מלכותו עליהם או לתקוע ולהריע לפניו, הרי כולם מתקבצים יחד לפניו ואחד מדבר בעד כולם, שאין זה דרך כבוד לדבר כולם יחד, וכן בתקיעת שופר כל המתקבצים יחד לשמוע קול השופר, הם כשותפים במעשה התקיעה, ואף התקוע עצמו צריך לשמוע.

והנה חסד גדול עשה עמנו הקב"ה שהוא מלך כל העולם אעפ"כ בחר בנו וגילה לנו לבד הסודות איך להצליח ולזכות במשפט, ועוד הודאה פרטית שזכינו לחיות ולהגיע לזמן הזה שנוכל לקיים המצוה הזו, ואשר קדשנו במצותיו באופן כללי בכל המצוות שמקדשות את האדם כמו קדשנו במצותיך, בציווי ובזכות לקיימם.

י"ג מדות

איתא בגמ' ראש השנה י"ז ב' ויעבור ד' על פניו ויקרא, אמר ר' יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם, אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מדות שאין חוזרות ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית, פרש"י ברית כרותה לי"ג מדות הללו שאם יזכירם ישראל בתפלת תעניתם אין חוזרות ריקם.

ובאמת יש להתבונן בכל הפרשה מכיון שמשה רבינו ע"ה ביקש הודיעני נא את דרכיך למה הוצרך הקב"ה לירד בענן ולהתיצב עמו שם, היה יכול להודיעו בנבואה את הי"ג מדות מה הם, ומזה מוכח כמו שאמר ר' יוחנן שאלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם, לומר שיש ענין לעורר המדות האלו בהזכרתם דרך תפלה ובקשה שיתנהג עמנו במדות האלו, ואז ברית כרותה שאין חוזרות ריקם, וביותר מרגש הענין שכתוב וירד ד' בענן ויתיצב עמו שם שהקב"ה ניצב עם מרע"ה לעורר רחמי הי"ג מדות, וכמו שמסיים וימהר משה ויקד ארצה וישתחו, וכל הענין ויקרא ויעבור ענינים נסתרים ונעלמים, אבל מבואר כאן רחמים גדולים.

וזהו מה שאנו אומרים **א' הורית לנו לומר שלש עשרה** שאמרת למשה רבינו כ"ז שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה, **וזכר לנו היום ברית שלש עשרה** ההבטחה

שאינן חוזרות ריקם, **כהודעת לעניו מקדם** זוהי הנבואה למשה העניו מאד מכל האדם, **כמו שכתוב וירד וגו' ויעבור וגו', ויקרא בשם ד'**, לפי הטעמים פירושו ד' קרא בשם, וכ"כ במ"ב סי' תקפ"א סק"ד, להפריד בין בשם לד', וכן פרש"י והרמב"ן לעיל ויאמר אני אעביר על טובי על פניך וקראתי בשם ד' לפניך, ופרש"י ללמדך סדר בקשת רחמים שאפי' אם תכלה זכות אבות, ע"י שיזכירו לפני רחום וחנון יהיו נענין כי רחמי לא כלים, וכ"כ הרמב"ן וקראתי בשם ד' לפניך שאקרא לפניך השם הגדול שלא תוכל לראותו, וגם לפי התרגום אונקלוס שמתרגם וקרא בשמא דה' מתפרש שפיר ויקרא ד' בשם ד', (ויש עוד פירושים בראשונים שמרע"ה קרא בשם ד', אבל רגילים לקרא כפי הטעמים וכמ"ש במ"ב, ומתפרש גם כהתרגום, ושבעים פנים לתורה).

מתנהג בחסידות לפני משורת הדין, **מוחל עונות עמו** ע"י תשובה **מעביר ראשון ראשון**, יש פירוש בגמ' שחטא הראשון שעשה מעבירו שלא להענישו עליו, ואם אח"כ ה' מחצה זכויות ומחצה עונות הרי הוא נדון כרובו עונות, לפי שמוסיפים גם העון הראשון אבל אם בצירוף החטא הראשון הוא מחצה על מחצה מעבירין את הראשון ונשאר רובו זכויות, ואפשר דלשון מעביר ראשון ראשון מתפרש שאם עשה תשובה על הראשון הרי השני נעשה ראשון, שלעולם מעבירין את הראשון, ויש עוד פירושים ברי"ף ורא"ש, **מרבח מחילה לחטאים** לאנשים שמוגדרים כחוטאים, וסליחה לאנשים שמוגדרים כפושעים, מדלא קאמר לפשע, עים, עושה צדקות עם כל בשר ועם כל רוח, דיני הגוף ודיני הנפש, לא כרעתם תגמול, שאינו משיב גמול עונש כחומר רעתם.

ד' ד' אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה, שניהם מדות רחמים, והשמייענו כאן על ההנהגה הרגילה במדת רחמים, ועל ההנהגה המיוחדת שלא נשתנית המדה ביחסו לאדם, אע"פ שחטא, שהוא יכול לתקן להגיע לרחמים כאילו לא חטא, וכשהאדם מבקש מהקב"ה מחילה, כיון שבעולמות למעלה לא פגם כלל, הרי הוא מרגיש יותר נעים ובטוח לבקש על חטאים שפגם בעולמות התחתונים, כאדם מבקש מבקש מהמלך שימחל מה שקלקל בחצרו, והענין מבואר בנפש החיים שמתחלה החטא אינו פוגם למעלה למעלה שמיד כשמתקרב לחשוב לחטוא מסתלקת ממנו הנשמה העליונה, ועי"ז יש יותר כח לתפלה לעורר רחמים

שישפיע לו הקב"ה תיקונו מלמעלה למעלה שיחזור להתחבר לחלק נשמתו ששם לא נפגם בחטאו וזה יחזיר לו הקשר גבוה מעל גבוה, עי' נפש החיים.

נמצא הפירוש ד' הראשון מדת רחמים בהנהגת העולם, כמו שאמרו בראשית ברא א-לקים שזוהי מדת הדין, בתחלה עלה במחשבה לבראו במדת הדין וראה שאינו מתקיים ושיתף עמו מדת רחמים ד' אלקים, וגם קודם שיחטא צריך רחמים לסייעו להתגבר ולהקל הנסיון, ולתת לו כל צרכיו גם כשאין לו זכויות כ"כ, וערא"ש בזה, וד' השני לאחר שיחטא זוהי מדה נוספת להתנהג ברחמים לאחר שיחטא, ולהשאיר לו מדת הרחמים כאילו לא חטא, דהיינו שירגיש בתפלתו, ובאפשרותו לתקן, כמבקש ממי שלא חטא כנגדו. (אבל לשון הרמב"ן עה"ת על השלש שמות שנקראו מדות כי הם מדת בעל התשובה ומדת רחמיו ומדת טובו, וצ"ע למה הזכיר תשובה קודם רחמים).

א. ל-פרש"י שהוא מדת רחמים כדכתיב אלי א. -לי למה עזבתני, ואין לומר למדת הדין למה עזבתני, ומצינו שימוש בלשון זה לתקיפים וחזקים כמו ואת אילי הארץ לקח, ובמדה זו מכין מזון לכל בריותיו כמו שאומרים כי הוא א. -ל זן ומפרנס לכל, הכפירים שואגים לטרף ולבקש מא. -ל אכלם, ואמנם העיקר בהסתר פנים, אבל הנגלה יוכיח על הנסתר שהאדם בטיפול תמידי על מזונו.

הרמב"ן ביאר דג' הראשונים הם שמות של הקב"ה, שמתארים את ההנהגה, ואח"כ מדות ההתנהגות, וחכמים יקראו אותם מדות כי הם מדת בעל התשובה ומדת רחמיו ומדת טובו.

רחום וחנון, רחמנות היא בגלל צרת האדם, וחנינה היא מתנת חנם, או מתנה בגלל חן כי מצאת חן בעיני כדכתיב וחננתי את אשר אהון ורחמתי את אשר ארחם, עי"ש ברש"י וברמב"ן, גם מלשון חן כדאמרינן בחן בחסד וברחמים, דהיינו נתינה בחן, וכן נתינת חן לאדם, ומהגר"א חנון בגלל תחינתו ובקשתו, ורחום בגלל צרתו.

ארך אפיים, בפשוטו מאריך אף נאמר על כעס אחד, וארך אפיים אפי' שיש כאן סיבות רבות לחרון אף, הרי הוא מאריך רוחו מלשלח בהם חרון אפו, ויש עוד הסבר

מאריך אף לצדיקים ומאריך אף לרשעים, ועוד הסבר שגם כשמוכרח לשלם על העונות הרי הוא משלם מעט מעט, וז"ל הירושלמי ארך אף אין כתיב כאן אלא ארך אפיים מאריך רוחו עד שלא יגבה, התחיל לגבות מאריך רוחו וגובה.

ורב חסד מתרגמין מרבה לעשות טובות וחסדים, ולשון הרמב"ן שהוא מרבה החסד על גבורתו ועוזו, דהיינו שמחזק את החסד להכריע לטובה, וביארו בגמ' כשהזכויות והחובות שוין, הרי הוא מטה לטובה ברב חסד, ומהגר"א כתוב שמרבה בחסד יותר ממה שהאדם צריך.

ואמת, היינו חיזוק ההבטחה לקיימה, גם כשיש סיבות רבות שא"צ לקיימה, אעפ"כ כח האמת חזק יותר להשאיר ההבטחה במקומה, דסו"ס יותר אמת הוא כשכן מתקיים, וכן נראה מפרש"י בתתן אמת ליעקב, וכ"כ הרמב"ן בפ' וישלח, החסדים הם הטובות שעשה עמו בלא נדר, [דהיינו בלא הבטחה], והאמת הטובה אשר הבטיח ואימת לו הבטחתו.

ויעויין עוד ברמב"ן שם שהחסדים הקיימים באופן קבוע [כבנים ובנות ועושר ונכסים וכבוד], נקראים אמת, והחסדים שבמקרה על מאורע שאירע לו [כגון שהצילו מאויביו וכיו"ב], נקראים חסד, וזהו שנאמר קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך, שרואים מזה שאמת זוהי ג"כ מדה של עשיית טובה, וגם כאן רב חסד ורב אמת כלומר רב חסד של אמת דהיינו חסד קיים, וכן אומרים בתפילת בריך שמיה כו', שהוא ואורייתא ונביאוהי קשוט, ומסגי למעבד טבון וקשוט, שמרבה לעשות טובות ואמת, וכ"ה בתרגום.

מיהו בגמ' נראה דאמת פירושו שאין ויתור רק דן אותם כפי האמת, ואמרו ר"ה י"ז ב' מתחילה אמת וכשרואה שאין העולם מתקיים מוסיף רב חסד, ועי' סנהדרין קי"א א' שמרע"ה פחד שיענשו במדת אמת.

נוצר חסד לאלפים, כלפי פוקד עון אבות רק עד דור רביעי, אבל חסד האבות הוא נוצר לאלפי דורות, ומזה למדו שמדה טובה מרובה חמש מאות פעמים יותר ממדת פורענות, שאת העבירות זוכרים רק לארבע דורות ואת הזכויות לאלפים.

נושא עון ופשע וחטאה, כתב הרמב"ן שאין הנשיאות שוה לכולן אלא בכל אחד ענין מיוחד לו, לכן יחשבו אותם שלש מדות [שפשע צריך יותר רחמים מעון וחטא], ומשמע דכונתו שהנשיאות של חטאה היא יותר מושלמת מהנשיאות של עון ופשע, או שיש כמה עניני נשיאות חטא, ולכן נחשבים שלש מדות, דאל"כ לא הי' צריך להזכיר שלשתן שהרי הדבר פשוט שאם נושא פשע בודאי שהוא נושא חטא ועון.

ונקה לא ינקה, פרש"י בפשוטו שלא יוותר על העון סתם, אלא נושא וממתין לתשובה או נפרע מעט מעט ופוקד עון אבות לאינן שבין, ולפ"ז פירושו אבל לנקות לא ינקה אלא פוקד וגו', אבל אם כן הול"ל אבל לא ינקה, לכן דרשו ונקה שכן מנקה לשבים, כאילו נאמר שיש ונקה, ויש גם שלא ינקה, ומתרגמין מנקה לשבין לתורה ולא מנקה לאינן שבין, וזהו שאנו אומרים בתפלה ונקה כענין בפ"ע, והרמב"ן מפרש ונקה לא ינקה רק פוקד עון אבות על בנים ועי"ז מתנקה העון, - כתוב בשם הגר"א שמדת ונקה רחמים גדולים יותר מהכל, שמנקה אותו כאילו לא חטא מעולם, ועוד כתוב מהגר"א שהתרגום הוא ונקה לדתייבין לאוריתא, שהכל מתנקה ע"י לימוד התורה.

בעניני יום הכיפורים

כל רגע מיוהכ"פ מכפר..... כג
כל רגע מיוהכ"פ מכפר כבנעילה..... כד
פלוגתא דתנאי אם חוזר ומתודה על עבירות שהתודה עליהם ביוהכ"פ אחר כד
הרגשת ריחוק לאחר שחוזר בתשובה – פגיעה בכבוד שמים..... כו
ביאורים..... כח
מחה והעבר פשעינו וחטאתנו..... כח
מחילה סליחה וכפרה..... כט
כתבנו בספר זכויות..... כט
אם אחפון במות רשע..... ל
המעביר על מידותיו..... ל
בספר חיים ופרנסה טובה..... לא
ברק ברחמיך הרבים..... לא

כל רגע מיוהכ"פ מכפר

וביוהכ"פ עצמו מבואר בגמ' כריתות י"ח ב' שכל היום מכפר, דהיינו שכל רגע מהיום מכפר ולא רק בשעת נעילה, ומבואר בגמ' שסומכין ע"ז לדינא לענין חיוב אשם תלוי, שא"צ להביא לאחר יוהכ"פ שכבר נתכפר לו ברגע אחד מהיום, עי"ש. ולכן מי שמתעורר לו רגש תפילה ותשובה באיזה חלק מהיום, בין בתפילה בין בחזרת הש"ץ, הרי זה זמן כפרה גמורה כמו ברגע של נעילה, וינצל הרגע של ההתעוררות לשפוך שיחו ויתכפר לו, ומה שנתכפר אינו חוזר וניעור כמו שאינו חוזר לאחר יוהכ"פ, והיתרון של נעילה הוא בזה שהרחמים גוברים לפתוח שער ולסייע למי שלא זכה לשוב עד עכשיו,

אבל הכפרה מוחלטת בכח יוהכ"פ בכל רגע מהיום, וכן מצינו בזמן שביהמ"ק הי' קיים שהי' הלשון מלבין כשהגיע שער למדבר

כל רגע מיוהכ"פ מכפר כבנעילה

ומבואר בגמ' כריתות ז' א' י"ח ב' שכל רגע מיוהכ"פ מכפר, ולא רק סוף היום בזמן נעילה, אלא שבזמן נעילה הרחמים גוברים לפתוח שער למי שלא נתכפר לו עד עכשיו, [שו"ר ברמב"ן שבועות י"ג ב' שמפרש דפלוגתא היא בגמ' שם והביא שכן נחלקו בירושלמי עי"ש, מיהו בכריתות נקטו כמ"ד דכל רגע מכפר, ומשמע שכן עיקר], ולכן מי שמרגיש התעוררות באיזו שעה של יוהכ"פ או באיזה קטע של תפלת היחיד או הש"ץ, לא יחמיץ ההזדמנות בהרגשה שזמן זה אינו עיקר הכפרה, כי האמת שכל רגע של יוהכ"פ הוא כזמן נעילה, ואם באותו רגע התפלל ושב כראוי, כבר נתכפר לו, ואפי' אם עדיין לא שב כראוי, מ"מ בדרגה שנכנע כעת, נתכפר לו, ואינו חוזר וניעור.

וכן הענין בבקשות וסליחות של עשי"ת, שכל בקשה שנתקבלה לפני הקב"ה בהיותו קרוב, שוב אינה מתבטלת, ואמנם יש בקשות שנשארו תלויות עד זמן החיתום, וכן בענין סליחה ביוהכ"פ הרחמים גוברים לכפר יותר, אבל הרבה בקשות שנתקבלו ברחמים לפי ענין הכנעתו באותו רגע, שוב לא ישתנו, ולכן אם מרגיש התעוררות בעשי"ת לתשובה ולתפלה, יתחזק בתחינתו כי ג"ז זמן נעילה במידה מסוימת.

פלוגתא דתנאי אם חוזר ומתודה על עבירות שהתוודה עליהם ביוהכ"פ אחר

יומא פ"ו ב' ת"ר עבירות שהתודה עליהן יוהכ"פ זה לא יתודה עליהן יוהכ"פ אחר, ואם שנה בהן צריך להתודות יוהכ"פ אחר ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן עליו הכתוב אומר ככלב שב על קיאו כסיל שונה באולתו, ראב"י אומר כל שכן שהוא משובח שנאמר כי פשעי אני אדע וחסאתי נגדי תמיד, אלא מה אני מקיים ככלב שב

על קיאו וגו' כדר"ה דאר"ה כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס"ד אלא אימא נעשית לו כהיתר.

ובירושלמי אמרין מאי מתרצי רבנן לקרא דראב"י, שלא יהיו בעיניו כאילו לא עשאן, אלא כעשאן ונמחלו לו, ויש לדקדק למה לא ביארו כן בתלמודן, ולכאורה יש לסייע מזה דהלכה כראב"י, מדפירשו בגמ' טעמו ולא פירשו טעמיהו דרבנן, ש"מ דס"ל כותיה, (ובטור הביא דהריצ"ג פסק כרבנן ובפר"ח כתב שכן עיקר, והרא"ש פסק כראב"י, עי"ש שלא כתב שהוא משובח, אלא יכול להתודות, להדגיש שאין זה חיוב, וכ"ה בשו"ע וכבר העירו במ"א ובמ"ב בזה).

שוב שמעתי מאמאמו"ר זללה"ה דאין זו ראי' די"ל דהוה פשיטא לגמ' התירוף דפשעי אני אדע אין משמעותו וידוי אלא אדע בלבד, ורק קרא דככלב שב על קיאו הוצרכו לבאר טעמו, (ולפ"ז הי' אפשר דראב"י גופיה אמר אלא מה אני מקיים כו' דמשמע שרק ראב"י הוצרך ליישב דבריו, אבל רבנן לא הוצרכו להשיב, ואע"פ שאמרו בגמ' כדר"ה זוהי הוספת ביאור של הגמ' כדי שנדע מהו החומר של השונה בחטאו, יותר מעושה שתי עבירות נפרדות, וע"ז קאמר שבפעם השני' יש בזה קלקול יותר, מפני שנעשית לו כהיתר, ובלישניה דראב"י נאמר אלא מה אני מקיים כו' בשונה בחטאו, מיהו בתוספתא לא הוזכר דבר זה בדראב"י, וכן בירושלמי ביארו כן בגמ' ולא בברייתא, ולכן גם בתלמודן יש לפרש דלשון אלא מה אני מקיים הוא לשון הגמ', ולא לישניה דראב"י).

והנה לא נחלקו רבנן וראב"י בחיוב הוידוי כדי שיתכפר לו, דודאי א"צ לחזור ולהתודות, מפני שכבר נתכפר לו בוידוי של יוהכ"פ שעבר, ולא נחלקו אלא במ"ש וחטאתי נגדי תמיד דהיינו ביחס של החוטא על חטאיו, אם זה רק במחשבה או גם בוידוי, (ויש לדקדק במה שהזכיר ת"ק שאם שנה בהן צריך להתודות עליהן, ולכאורה פשיטא שצריך להתודות על חטאים שלא נתכפרו לו עדיין, ואפשר שבא לומר שאם שנה בהן, יכול לכוין גם על הראשונות, דסו"ס יש עוול יותר גדול כששנה בחטאו, ולא יתודה כחוטא פעם ראשונה, א"נ לומר שיכול להתודות בסתמא, ולא לחוש ששב על קיאו ומזכיר עוונות ראשונים).

הרגשת ריחוק לאחר שחוזר בתשובה – פגיעה בכבוד שמים

ויש להבין מ"ט דת"ק דחמיר ליה כ"כ כשחוזר ומזכיר עונותיו הראשונים, אבל כשנתבונן בחסדי ד' והתייחסותו לחוטא ששב, נבין שזה שחוזר ומזכיר חטאו ומתייחס לזה כאילו לא נמחל לו, הרי הוא מתכחש לכל הטובה שמרעיפין עליו מן השמים, ואינו מתחבר אל הקירוב הזה, ואינו מאמין שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, שאדם שמפיסין אותו אע"פ שמחל הרי הוא נשאר בריחוק מסוים ואינו מעונין להדבק באהבת החוטא, ומרגיש שעדיין מגיע לו עונש וריחוק מסוים.

ובגמ' שם אמרו א"ר יצחק אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו, מדת בשר ודם מקניט את חבריו בדברים ספק מתפייס הימנו ספק אין מתפייס הימנו, ואם תאמר מתפייס הימנו ספק מתפייס בדברים ספק אין מתפייס בדברים, (דהיינו שמתפייס רק בדורון או בפיצוי אחר), אבל הקב"ה אדם עובר עבירה בסתר מתפייס ממנו בדברים, שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ד', (לשון בסתר צ"ב, דהא בקרא מיירי שעבדו ע"ז בגלוי, ועמהרש"א שכתב דבגלוי יש דין של ב"ד, וברש"ש כתב דיש חילול השם, ובפשוטו אם הגירסא נכונה לא בא לאפוקי בגלוי, אלא לומר שעשה עבירה גמורה ולא הקנטה בדברים בלבד), ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב, ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים, שנאמר ונשלמה פרים שפתינו, שמא תאמר פרי חובה ת"ל ארפא משובתם אוהבם נדבה.

ואחרי הקירוב הזה של הקב"ה אל השב לפניו, אפי' בע"ז החמורה כדכתיב ולא נאמר עוד א-להינו למעשה ידינו, א"כ מובן שמי שאינו מקשר נפשו אל הקירוב הזה, ומרגיש כתינוק שמבין את כעס אביו ופיוסו כעין שוטר ושופט, ואינו מבין גודל השמחה שיש לאב בתשובת בנו לטובת בנו, הרי הוא באמת גורם סלידה וריחוק ופגיעה בכבוד שמים בזה שמגלה דעתו איך הוא מתייחס לאהבת השם אותו ומראה בדבריו שאינו מתקשר ומתקרב מהיחס הזה, ומרגיש עדיין רחוק וזר ומזכיר עונות ראשונים כאילו לא ה' כאן פיוס, והפסוק אומר דרשו ד' וגו' וישוה אל ד' וירחמיהו ואל א' כי ירבה לסלוח, כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ד', כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם, שאם נכיר אדם נוח שמתפייס מהר ומרגיש

הפיוס והקירוב, הרי בכל המושגים ששייך לאדם עדיין גבהו דרכי הקב"ה עמנו כגובה שמים מארץ, ובכל התקרבות מסוימת שהאדם עושה מעצמו, אפי' שהיא רק טיפה בים של חובותיו, הרי הוא מקבל יחס מיוחד על המשהו שעשה, ולכן לא ימעט בעיני האדם כל משהו טוב שמתעורר לו, כגון שמכוין בברכה אחת כראוי, לא יתן לעצמו הרגשה של ביטול בתוך ים הברכות שלא כיוון בהם, כי אין היחס מהשמים אלינו כן, בלי מושג ממחשבות בנ"א.

וקצת אפשר לראות מושג בזה מהפסוק זכרתי לך חסד נעורִיך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר וגו', ולכאורה רחוק מאד להתייחס להליכת בני ישראל במדבר כחסד, הרי הם היו מעונים בעבודת פרך, ויאנחו ויזעקו מן העבודה, וירעו אותם ויענום, והקב"ה הוציאם ברכוש גדול, בעמוד אש וענן, והכה את המצרים בארצם ובים ולא חסרו דבר, ואיך אפשר להתייחס ליציאה הזו כחסד, אבל היות ויש כאן גם משהו מסוים של הקרבה בהליכה למדבר, הקב"ה מתייחס לנקודה הזו וקורא לה חסד נעורִיך.

וכן בברכת אבות הקב"ה מתייחס לאבות שעשו עמו חסד בקיום מצוותיו, בזמן שבאותה ברכה אנו אומרים שגם האבות לא ה' להם קיום בלא חסדי ד', דזהו גומל חסדים טובים וקונה הכל, ומלבד שמכיר טובה לאבות, עוד מביא גואל לבני בניהם, ולמען שמו, והכל באהבה.

ביאורים

מחה והעבר פשעינו וחטאתנו

וצריך להסיר מעליו הערפול והטשטוש שמרחיק את האדם מן התשובה, ולברר החטאים ששב מהם בתשובה שלימה ויתודה ויתכפר לו, והחטאים שרוצה לשוב מהם ועדיין אינו מרגיש בטוח בעצמו, יתודה עליהם בלב שלם ויבקש ממי שבידו לעזור לו להתעלות ולהגיע לדרגה הזו, ונמצא שגם בקשתו זו שלימה היא, ויתכן לפרש שזהו מה שאומרים מחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך, כי במדה מסוימת מהפשעים הוא שב יותר בתשובה שלימה, [וכן אומרים בברכת המעביר שינה ואל תביאנו לא לידי חטא ולא לידי עבירה ועון, אע"פ שעון חמור יותר ויש לבקש ע"ז תחלה, אלא לפי שהחטא מצוי יותר מבקשין עליו תחלה, ומ"מ חוזרין ומזכירין לינצל גם מעון, וכן שמעתי מאמור"ר זללה"ה].

ובמ"ב ס' תקפ"ד סק"ג העיר דצ"ל אבינו מלכנו מחה והעבר חטאתינו ופשעינו כי צריך לבקש תחלה על הקל, אבל בנוסח התפלה ביוהכ"פ אומרים ג"כ או"א מחול לעונותינו ביוהכ"פ הזה מחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך כאמור אנכי הוא מוחה פשעיך למעני וחטאתך לא אזכור, הרי שמזכירין בתפלה כמו באבינו מלכנו, וכסדר הפסוק שהזכיר הפשעים תחלה, ואפשר דמחה כנגד פשע דכתיב מוחה פשעיך, והעבר כנגד חטא דכתיב וחטאתיך לא אזכור, משו"ה אמר פשע תחלה, ואמור"ר זללה"ה אמר בזה שלמחות ולהעביר "מנגד עיניך" חשוב העיקר שיעביר הפשעים, שכשהם כנגד עיניו הקטרוג גדול, ולכן הזכיר הפסוק מחיית הפשע תחלה, וגם אנו מבקשים שיעביר תחלה הפשעים מנגד עיניו, וגם אם עדיין לא נמחלו, מ"מ שיסירם תחלה מנגד עיניו, (ואמנם, אנו נוהגין שלא לשנות הנוסח באבינו מלכנו, שאין לשנות הנוסח המקובל בלא הכרח, אבל ראיתי בסידורים הנדמ"ח שבנוסחאות ישנות כתוב באבינו מלכנו רק פשעינו, ואח"כ הוסיפו חטאתנו, וא"כ אין הכרע גמור מהנוסח הנדפס).

מחילה סליחה וכפרה

גם בנוסח מחילה וסליחה יש סתירות רבות אם סליחה עדיפא ממחילה או מחילה עדיפא מסליחה, והביאו ראיות דסליחה עדיפא, מברכת סלח לנו אבינו כי חטאנו, ומוותנן לנו, אבל לעומת זה בעל חטא ובראש חדש אנו אומרים סליחה קודם מחילה, ונפ"מ במה שאומרים קודם על חטא שתכפר לנו על כל חטאתינו. [וזה כנראה מוכרע שכפרה עדיפא מכולהו, ולכן אין להזכיר כפרה על פשעים], ובמחזור וילנא הנוסח ותסלח לנו על כל עוונותינו ותמחל לנו על כל פשעינו.

כתבנו בספר זכויות

היום הרת עולם היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים. במשפט הזה נקבעים גם חיי הנצח של האדם, אם יפרעו ממנו עוונותיו בעוה"ז או שישלמו לו זכויותיו בעוה"ז, ואפשר שזהו מה שאומרים **אבינו מלכנו כתבנו בספר זכויות**, שיתקיימו הזכויות, ויניחו העוונות לפרעם בעוה"ז, ואח"כ אומרים כתבנו בספר סליחה ומחילה על העוונות, ובאמת זהו הפחד הגדול מיום הדין, שגם הגזר דין של מיתה אין עיקרו המיתה ואיבוד העוה"ז, כי צורת המיתה אם בחרב או בחיה או באש אין בה נפ"מ כ"כ, ואדרבה עדיף לאדם למות שלא כדרכו שאז יש לו כפרה, כמו שאמרו סנהדרין מ"ז א' דמת על מטתו אין זו כפרה, אבל נהרג כיון שמת שלא כדרכו יש לו כפרה, ומספרים שהחפץ חיים ביקש שכשיגיע זמנו יהרג על קדוש השם, ואף במת על מטתו מבואר בגמ' מועד קטן כ"ח א' שיש צער גדול מאד במיתה, ואפי' רב נחמן שלא הי' לו צער אמר שאינו רוצה לחזור לעוה"ז ולהיות בו בכבודו כמקודם כיון דנפיש ביעתותיה דמלאך המות, שהחלחלה והפחד גדולים כ"כ, והנה סוף כל אדם למיתה, ואין המיתה לעם ד' אבדון ח"ו, אבל עיקר הפחד שאם יגזר עליו מיתה הרי נשלם אפשרותו לתקן מעשיו, ולזכות במעשים טובים לחיי העוה"ב, ולכן אותו פחד יש גם אם יגזר עליו חיים, שהרי נקבע במשפט גורלו לחיי העוה"ב, ואולי החיים הבאים הם לשלם לו זכויותיו, ואף אם אין אנו חוששים שאנו רשעים כ"כ, אבל עכ"פ במשפט הזה נקבע חלקנו ומעמדנו בחיי הנצח של העוה"ב.

אם אחפוז במות רשע

בתפילת נעילה מביאים הפסוק ביחזקאל אמור אליהם חי אני נאם ד' א' אם אחפוז במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה, והקשה אאמו"ר זללה"ה מה שייך שבועה בדבר זה, הרי הקב"ה מודיע לנו שאינו חפץ במות הרשע, וכי שייך לומר שאם אינכם מאמינים לדברי אני נשבע לכם שכך הוא, ועו"ק למה כתוב לשון עתיד אם אחפוז, הול"ל האם אני חפץ, שזהו גילוי על ההוה שאינו חפץ, ותירץ דשבועה זו הבטחה היא שלא יהיה שום מצב שהקב"ה יחפוז במות הרשע, ולא יקבל עונשו, דלעולם ירצה בתשובתו, ואף כשקלקולו מרובים וראוי לעונש גדול, ואם ישוב ימחול לו, אפ"ה לעולם יחפוז הקב"ה בתשובתו, ומצינו בכל מקום ששבועה היא הבטחה חזקה שלא יגרום החטא, שזהו מה שנשבע ד' לאברהם וליצחק וליעקב, וגם כאן זו הבטחה שלעולם לא אחפוז במות הרשע, ויש ללמוד מזה שלא יהא לאדם אף פעם הרגשה שאינו רצוי, כי יש הבטחה שבכל מצב ירצה הקב"ה בתשובתו.

המעביר על מידותיו

ואמרו ז"ל במשנה סוטה ח' ב' במדה שאדם מודד בה מודדין לו, ואמרו ר"ה י"ז א' אמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון למי שעובר על פשע, [הרב זללה"ה הי' מדלג בתפלה זכה על התיבות חוץ ממי שאמר אחטא והוא ימחול לי, ואמר מה יהיה לי מזה שיש עוד עבירה בעולם ועוד צער להקב"ה], יש להתחזק בזה יותר בימי הדין לדון הכל לכף זכות ולהתנהג בותרנות בלב ובמעשים, וגם מי שאינו אווז בדרגה זו יתאמץ בימים אלו, וידונוהו ע"פ מעשיו, כי רואים שחפצו בזה ומשתדל להכניע עצמו לקראת הדין, כמו שאמרו בירושלמי להזהר מפת עכו"ם בעשי"ת, והובא בשו"ע ס' תר"ג, וש"מ שזהירות לזמן ג"כ מועילה ליום הדין.

בספר חיים ופרנסה טובה

בספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה טובה, ביאר אאמו"ר זללה"ה דבספר חיים מבקשים חיי העוה"ב, ובפרנסה טובה מבקשים חיי העוה"ז, ע"פ המבואר במסכת תענית ח' ב' בימי ר' שמואל בר נחמני הוה כפנא ומוותנא, אמרי היכי נעביד, ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר, אלא ליבעי רחמי אמוותנא, וכפנא ניסבול, אמר להו רשב"נ ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון, ומנלן דלא מצלינן אתרתי כו' עי"ש.

תוכן הדברים שבזמן ההוא היו שתי צרות מגיפה ורעב, ואין גוזרים תענית על שני דברים יחד, ואמרו תחלה נגזור תענית על המגיפה שהיא חמורה יותר, ונסבול הרעב, ואמר להם רשב"נ שיבקשו על הרעב, וממילא תבטל המגפה, כי מזון נותנים מן השמים לחיים, וכיון שתתקבל תפלתם שיתבטל הרעב, ממילא גם ישארו בחיים, אף כאן בכלל פרנסה טובה גם חיי העוה"ז.

מרק ברחמיך הרבים

והרב זללה"ה הי' מפרש שזהו מה שאנו מבקשים בתפילות יוהכ"פ ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא ע"י יסורים וחלאים רעים, והרי האדם מבקש מירוק, ובמה ימרק אם לא ביסורים, אלא מבקש מירוק שע"י בזיונות ואי נעימות וכיו"ב שיכול להתגבר עליהם בדעה והשכל, ולא פיריעוהו מעבודתו ותורתו, והרבה פעמים הי' מעודד לאנשים שנפגעו הרי זהו מה שבקשת שע"ז יתמרקו עוונותי.

דינים העולים בדיני בקשות פרטיות ותפלות על החולים בשבת

א. תענית י"ט א' על אלו מתריעין בשבת, למה התירו באלו, ומה האיסור בהתרעה לפי המסקנא דהיינו בעננו, בשבת י"ב א' אמרו שהמבקר אומר שבת היא מלצעוק וגר"ח מלצעוק, והכונה שאסור להתריע, ומ"ט אסרו ב"ש לבקר חולים, בפרש"י ור"ח בזה, כתב אאמו"ר זללה"ה דממשנה זו למדנו איסור תפלה בשבת, ויש לעי' הרי לא למדנו איסור אלא בתרועה בפה, עוד בארוכה בסוגיא דשבת, ובאיסור תפלה קצרה על החולה.

ב. ברכות כ"א א' התם גברא בר חיובא הוא כו', מבואר שאין איסור תפלה בשבת, וכן מצינו שם כ"ז ב' שמותר להתפלל של מוצ"ש בשבת, ובירושלמי ברכות פ"ח ה"ב בברכת

ג. בקשות רוחניות תיקנו לכתחלה בתפלת שבת כמו קדשנו במצותיך כו', בדברי האו"ז לענין אלקי נצור, ולענין הרחמן, ואם שייך בזה טופס ברכות כך הוא, באמירת הרחמן בבהמ"ז, ביאור ענין טופס ברכות.

ד. מ"ב סי' רפ"ח ס"ק כ"ב, בדין אמירת עד שלא נוצרתי בשבת, ביה"ר דשחרית, ובדין י"ג מדות, ועוד תפלות כגון בהדלקת נרות, ועוד.

ה. סידור דינים שנתבארו.

על אלו מתריעין, מהו התרעה, ובטעם החיתר באלו

זללה"ה י"ד א' דמשמע שיש ענין בתפלה בצעקה, ולכאורה עננו לאו דוקא, וכל לשון תפלה שפיר דמי, ועי"ש דמבואר בסוגיא שאם תוקעין בשופר אין צועקין בעננו, וש"מ שהצעקה מעין שופר.

ולפ"ז מה שאמרו שבת י"ב א' שהנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא, ור"ח גרס מלצעוק, היינו בחולה שממתין עד לאחר השבת, ואומרים לו שאסור לצעוק בתפלה לרפואתו בשבת, ויתרפא בזכות השבת, ומה שאמרו שם בקושי התירו לבקר חולים בשבת פי' ר"ח והרי"ף שהי' מקום לגזור שמא יצעק בתפלה לרפואתו, וז"ל משום דחיישינן שמא יבקש עליו רחמים בצרה ובצעקה, ולמדנו שענין הצעקה שייך בכל יחיד, מיהו רש"י פי' שהטעם מפני שמצטער בשבת, וזה מתאים לניחום אבלים שג"כ נאמר שם, ובאמת החשש לגזור שמא יתפלל בצעקה אינו פוטר ממצות ביקור חולים, ומ"ט דב"ש דאסרי שם א', [דבפשוטו טעמייהו מאותו טעם

א. תענית י"ט א' מתני' על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפיה נכרים כו', פי' מתריעין שמתפללין בצעקה בקול, ולעיל י"ד א' מבואר בגמ' דמתריעין היינו שצועקין עננו בקול גדול, וכתב הרמב"ן דהיינו מה שאומרים לאחר התפלה עננו אבינו עננו כו', ונראה דקרי לה תנא התרעה מפני שצועקין בקול גדול כקול שופר, וכ"כ המפרש הנקרא רש"י בד"ה רב יהודה אמר מתריעין עננו בקול רם היו צועקין עננו אבינו עננו כו' הכל כפי שאומרין בסוף הסליחות, ובטושו"ע סי' תקע"ו סי"ג זועקים ומתחננין בתפלות בשבת, ובגמ' כ"ב ב' אמרו דה"ה יחיד הנרדף מפני נכרים כו', וכתב הר"ן דה"ה כל חולי שיש בו סכנת היום וכ"כ הנמו"י בשם הריטב"א, וכ"ה בשו"ע, וכללא דמילתא כל חולי שא"א להמתין מלהתפלל עליו עד מוצ"ש, מפני שהחולי תכוף עליו כמו רדיפת נכרים ולסטים, ואם לא ינצל כעת לא ינצל אח"כ, וזה הנקרא חולי שיש בו סכנת היום, על אלו מתריעין בשבת בצעקה התפלה בעננו וכיו"ב כמ"ש אאמו"ר

שב"ה התירו רק בקושי, אבל אם הטעם משום ביטול עונג שבת נוחא, שו"ר בשאלות אחר צ"ג שביאר בארוכה כפרש"י, וכנראה טעמיהו דר"ח והרי"ף משום דבקושי התירו משמע גזירת איסור.

אם יש מקור מכאן לאיסור תחינה בשבת

והאמר רב יהודה לעולם אל ישאל צרכיו בלשון ארמי דא"ר יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו כו' שאני חולה דשכינה עמו, [פרש"י ואין המתפלל צריך שיזדקק לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפנים מן הפרגוד], ש"מ דחשיבא תפלה ואמרו לאומרה בשבת, וכן מבואר שם בהא דמיייתי מדר' יוסי שצריך לערב החולה בתפלה בתוך חולי ישראל, ועי"ש ברש"י שתפלתו נשמעת בזכותן של רבים, הרי בהדיא שרק התרעה אסורה, [שו"ר בר"ן שפי' שבת היא מלזעוק פי' אינו יכול לבקש רחמים עכשיו שע"י כן יעורר בכי ויצטער אלא אומר להם דברי תחנומין שלא יצטערו, ועי' להלן שהרמב"ם פסק כת"ק], ואפשר דה"ה שריבוי תפלות ותחנונים אסור, אבל תפלה קצרה

כתב אאמו"ר זללה"ה דבמשנה זו מבואר איסור תפלה בשבת שלא התירו אלא באלו שיש בהם סכנת היום, ולכאורה אין מכאן רא"י אלא לאיסור התרעה, שהוא ענין מיוחד להתפלל בצעקה, כדחזינן דרבנן פליגי אשמעון התימני ואמרי שאין מתריעין על הדבר כל עיקר אפי' בחול כדאמר כ"ב ב', אבל להתפלל בעלמא אין ללמוד איסור מכאן, וכ"נ בירושלמי שבת פט"ו ה"ג שהביאו בריתא שאסור לתבוע צרכיו בשבת ולא הביאו ממתני' דעל אלו מתריעין בשבת, ובגמ' שבת שם אמרו שר' יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל ר' יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל, ומבואר בגמ' שם דנוסח זה הוא ענין של תפלה שהקשו אהא דאר"א רחמנא ידכרך לשלם היכי עביד הכי

ראוי להתפלל, ולפ"ז ה"ה דשרי לומר עליו פרק תהלים, שלא אסרו אלא לעשות את השבת יום תפלה וצעקה שזה פוגם בכבוד השבת ושלותה, (ועמהרש"א בח"א שלכך אומרים שבת היא מלזעוק כלומר אע"פ שאסור לזעוק לרפואתך אפ"ה תבא לך רפואה בקרוב).

ברין תפילה קצרה ומי שברך לחולה

ולפ"ז א"צ היתר של סכנת היום כדי לומר מצלאין [הוא נוסח תפלה ידועה בלשון ארמי שמתחלת מצלאין אנחנא ותבעין רחמא מן קדם כו'], על החולים בשבת, שעל כל החולים מותר להתפלל תפלה קצרה, וצ"ע בר"ן הנ"ל שכתב דהיתר נלמד מהא דמתריעין על חולי של סכנה ביומו, וכן קבעו לומר יקום פורקן ובריות גופא ונהורא מעליא ושיתפרקון וישתזבון מכל עקא ומכל מרעין בישין, ובסידור חסידי אשכנז לתלמידי הרוקח כתבו שזה במקום רפאנו שאין אומרים בשבת, והיינו משום דתפלה קצרה מותרת, ומה"ט גם לומר מי שברך לחולה שרי, אבל הרמ"א בסי' רפ"ח ס"י התיר לברך החולה המסוכן בו ביום, ובמ"ב ס"ק כ"ח כתב אבל מי שאינו מסוכן לא,

וכשעושין מי שברך לחולה שאין בו סכנה אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא, עכ"ל, ולא נתפרש מה תועלת בתוספת זו, שו"ר במחה"ש בשם א"ר וכתב ליישב עי"ש, ועי' תשובות מהר"י בי רב והב"י שנדפסו בשו"ת אבקת רוכל סי"א י"ב שאין איסור לברך את החולה.

שו"ר בב"י סי' רפ"ז שכתב שהרמב"ם והטור פסקו כת"ק והרמב"ן בתוה"א פסק כר' יוסי ולא נהגו כן, והנה הרמב"ן כתב וכן הלכה על מה שאמרו מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך שאר חולי ישראל, ולא נחית לנדון הבריייתא איך מברכין החולה בשבת, דבפשוטו שני ענינים הם, וכ"כ באו"ז והכי קי"ל וכונתו רק על הא דאומרים בתוך כל חולי ישראל,

וכ"ה בטור ובקיצור פסקי הרא"ש שבחול צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל, ובשבת אומר כשבנא איש ירושלים, מיהו אם הי' דעת הרמב"ן שיש הכרעה בלשון הברכה בשבת הי' מבאר דבזה הלכה כת"ק, ואפשר דס"ל שיכול לומר בכל לשון שירצה, וגם יתכן קצת לפרש דר"מ ור"י ור"י מוסיפין ע"ד ת"ק, מלבד שבת היא מלזעוק שזה מוסכם לכו"ע, וכ"נ בספר צרור החיים שאומר שבת היא מלצעוק כו' ואומר המקום ירחם כו', ובריי"ו כתב שאומר שבת היא מלצעוק ורפואה קרובה לבא וכיוצא בדברים אלו כדי להכיר שאסור להצטער בשבת, ובריא"ז כתב אומר לו המקום ירחם עליך בתוך חולי עמו ישראל שמותר להתפלל על החולה בשבת.

ונראה דכו"ע מודו שמותר להתפלל על החולה, ואם ת"ק פליג אר"י ור"י היינו מפני שצריך להבליט איסור הצעקה כמ"ש ר"ח והרי"ף שבקושי התיירו לבקר את החולה בשבת שמא יצעק, וכן לרש"י להרחיב דעתו שלא יצטער, [ולשון הטוש"ע שלא יאמר לו כדרך שאומר בחול, ובמ"ב כתב מפני שמצטער ומעורר הבכי, ומקורו בר"ן

הנ"ל, וכן במדרש תנחומא וירא שא"א רפאנו בשבת כדי שלא יצטער], אבל אין איסור תפלה באמירת המקום ירחם עליך בתוך כל חולי ישראל, שלא אסרו אלא להתריע בצעקה, וכ"מ בטור שמנחמין האבל המקום ינחמך כו' הובא במ"א סי' רפ"ז ובמחה"ש ביאור הדרישה בדעת הטור, וכתב בשם הב"ח ומהרש"ל לומר שבת היא מלנחם, עי"ש, אבל עכ"פ שמענו דעת הטור כמש"כ, דאין איסור תפילה בנוסח זה, ורק בחולה אסר משום צעקה, אבל המ"א בסי' רפ"ח ס"ק י"ד כתב דלהפוסקים כת"ק אסור לברך החולה בשבת וסיים דאפשר שסומכין על הרמב"ן שפסק כר' יוסי שמותר לומר המקום ירחם עליך, אבל לומר יותר מזה לכו"ע אסור, מבואר שפי' דת"ק ור' יוסי פליגי באיסור תפלה בשבת, ואין ללמוד מר' יוסי יותר ממה שאמר בבבב"א, אבל לפמשנ"ת לא פליגי באיסור תפלה כלל, וע"ע לקמן סק"ב, שו"ר בתשובת הרמב"ם הלכות ק"ש פ"א הי"א שפירש שלת"ק אסור להזכיר המקום ירחם עליך, והוכיח מזה כמה החמירו חז"ל שלא להתפלל אפי' דבר מועט.

עוד בדין תפילה על חולים דמשמע דחמיר משאר תפילה קצרה

ירחם עליך ולא יזכרך לרפואה,
דירחם שייך גם בבריאים.

ולפ"ז י"ל לאידך גיסא שרק בפני
החולה התירו להשתתף בצערו
ולברכו, אבל שלא בפניו אין להתפלל
לכו"ע על החולה, ולא משום איסור
תפלה הרגיל אלא איסור מיוחד בחולה
משום צער בשבת, [ואין יקום פורקן
בכלל זה כיון שמתפללין על רפואה
באופן כללי בלי התייחסות לחולה
מסוים, וזה אינו מעורר צער, ומה"ט
מזכירין שם גם מזוני רויח, שזו תפלה
על אחרים ובאופן כללי], ולפ"ז ר"י
ור"י שהזכירו המקום ירחם עליך לא
הוצרכו לומר שבת היא מלועזק, שהרי
הם מתפללין עליו, ורק ת"ק ושבנא
שלא התירו להתפלל אמרו ההתנצלות
של שבת היא מלועזק, וזה מסייע לומר
דפלוגתא היא שר"י ור"י התירו
להתפלל עליו בפניו וצמצמו תפלתם
בלשון המקום ירחם עליך, ות"ק
ושבנא אמרו שיאמר התנצלות
וכמש"פ הר"ן, וכן ר"מ אמר שזכות
השבת תרחם עליו לרפאותו.

במה שנקטנו שמותר להתפלל על
החולה שלא בפניו תפלה קצרה,
דלא נחלקו התנאים אלא בנכנס
לבקר את החולה שיש חשש צעקה
כדחזינן לדעת ר"ח והרי"ף ובזה
סידרו נוסח קצר, אבל בינו לבין
עצמו הר"ז ככל תפלה קצרה בלא
צעקה, העירו דיותר משמע שיש
איסור תפלה על חולה מפני שזה
מעורר צער ובכי ולא רק משום
צעקה, ולכן דקדקו התנאים למצא
נוסח קצר למבקר את החולה, ואף
למש"כ שאין איסור תפלה בלשון
המקום ירחם עליך, מ"מ בחולה
אסרו טפי משום דהוי צער בשבת,
וכמ"ש בתנחומא דמה"ט אין
אומרים י"ח משום רפאנו, ואפי'
נימא דלא פליגי תנאי לאסור כל
אחד תפלת חבירו, כדמשמע פשטות
הדברים, וכ"נ ברי"ף וברמב"ן שלא
פסקו הלכה באלו, מ"מ נראה
שצמצמו תפלתם בדקדוק מפני
שתפלה על החולה מעוררת צער,
ויתכן לפ"ז דר"י ור"י אמרו דוקא

בענין תפילת שמו"ע וכיו"ב אם יש בזה משום איסור לתבוע צרכיו בשבת

שיבדיל, ודכוותה אסור לו לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל, ולכן יבדיל תחלה, ומ"ד מטבע ברכה ואח"כ מבדיל סבר כרבי שאם אין דעת תפלה מנין והבדלה מנין, אין הכונה שאסור להתפלל כלל, דהא שרינן להתפלל של מוצ"ש בשבת, ובהתחיל בטעות גומר כל הברכה, וש"מ דאין איסור בדבר, אלא דכיון שמתחיל לבקש צרכיו ונוהג מנהג חול בענין הבקשות ורשאי גם לצעוק אם ירצה, לכן ראוי לתקן הבדלה תחלה, ולרבי שהי' ראוי לומר ברכת הדעת אפי' בשבת יכול לומר תוכן הברכה תחלה ואח"כ ההבדלה, כמ"ש בירושלמי שם, מיהו כיון שחותם חונן הדעת צריך לחזור ולחתום מעין הברכה, ולנוסחתנו נחא ועי' בהגר"א בזה, מיהו ק"ק שחוזרין ואומרים "אתה" חוננתנו, הול"ל וחוננתנו כו'.

ב. ברכות כ"א א' התם גברא בר חיובא הוא ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת, כאן מבואר שאין איסור להתפלל בשבת, אלא שרבנן לא הטריחוהו, שאם אין ראוי להתפלל למה חשבוהו גברא בר חיובא, וכ"מ לקמן כ"ז ב' דר' יאשיה מצלי של מוצ"ש בשבת, וכן ר' ישמעאל ב"ר יוסי שם, וש"מ שאין איסור משום תפלה בשבת, ושני דינים אלו מבוארין בירושלמי, [ויש חולקין שם לענין לגמור הברכה בשבת, דהיינו אם חשיב בר חיובא, ונחלקו גם בחול שטעה יום פוסק באמצע הברכה, אבל עכ"פ אין שם איסור משום תפלה בשבת].

ולפ"ז מה שאמרו בירושלמי פ"ה ה"ב שמבדיל בתפלה ואח"כ אומר אתה חונן או חננו מאתך, דכמה דאת אמר אסור לעשות מלאכה עד

איסור לתבוע צרכיו נובע מאיסור לדבר בצרכיו

ממאמר אף את שבות ממאמר, מעשה בחסיד אחד שיצא לטייל בכרמו וראה

ירושלמי שבת פט"ו ה"ג א"ר אבהו שבת לד' שבות כד' מה הקב"ה שבת

וכן ברכת הרפואה י"ל דלא חשיבא צרכי חול, ובמדרש נחומא אמרו שאין מתפללין י"ח בשבת כדי שלא יצטער ברפאנו.

ונפקא מינה גם חומרא שאף בהרהור אין להתפלל על צרכי מלאכת חול, שהרי האיסור הוא מפני שמביאו להרהר במלאכתו, ועוד שהוא כמתעסק בתיקוני מלאכתו ע"י הבקשה הזו, ואמרו במכילתא ועשית כל מלאכתך שבות כאילו כל מלאכתך עשויה, ופרש"י בחומש שלא תהרהר במלאכתך, ד"א שבות ממחשבת עבודה, כ"ה בילקוט, ואמרו"ר זללה"ה בתענית שם כתב דהרהור מותר, והיינו לשיטתו שם שהאיסור גם בתפלה על החולה וכל צרכיו, ובזה חמיר דיבור טפי, אבל למש"כ שהאיסור משום מחשבת מלאכה יש לאסור גם בהרהור, ובשאר צרכים יש להתיר אפי' בדיבור, ואמנם מצינו בשבת ק"נ א' דודבר דבר דיבור אסור הרהור מותר, אבל בקשה בתפלה היא בגדר ודבר דבר, וההרהור בבקשה נוגד את המנוחה, טפי מצורך מסוים לומר הנראה שתעמוד עמי לערב.

שם פירצה אחת וחשב לגדרו במוצ"ש אמר הואיל וחשבתי לגודרה איני גודרה עולמית כו' אר"ח מדוחק התירו לשאול שלום בשבת כו' תני אסור לתבוע צרכיו בשבת, ר"ז שאל לרחב"ו מהו מימר רעינו פרנסינו, א"ל טופס ברכות כך הן.

ונראין הדברים שהאיסור לתבוע צרכיו נובע מהאיסור לדבר בצרכיו בשבת, ואע"פ שאין זה בדרגת ממצא חפצך, כיון שאינו שוכר פועלים ולא מזכיר עשיית מלאכה, אבל מחשבתו ובקשתו סביבות המלאכה, ולכן הביאו מעשה בחסיד שהחמיר על עצמו מפני מחשבתו, ואמרו שאסור לתבוע צרכיו כהמשך לשבות ממאמר.

ולפ"ז נראה שאין איסור תפלה אלא בצרכי חול כמ"ש רענו פרנסנו, וכמעשה של אותו חסיד, אבל אין בכלל זה כל תפלת י"ח שהם בקשות רוחניות וכלליות, ואינם מביאין את האדם להרהר בעסקיו, ואמנם ברכת השנים דומה לרענו ופרנסנו י"ל גם בזה טופס תפלה כך הוא, אגב שאר הברכות, או שהיא ברכה כללית יותר,

בענין רענו פרנסנו שבירושלמי

ברכה בחול כך הוא א"צ לשנותה בשבת, אבל לשאול צרכיו מעצמו אסור, והרמב"ם בסוף ספר אהבה לא העתיק רענו זוננו בבהמ"ז כלל אפי' בשל חול, והרמב"ן באמת תמה מה ענין בקשת פרנסה בבונה ירושלים, ושואב בברכת הזן היו אומרים כן כמו שאנו אומרים לא חסר לנו ולא יחסר [לנו מזון] לעולם ועד, עכ"ד, ויש ליישב שהרי דוד ושלמה תיקנו ברכת בונה ירושלים דוד אמר על ישראל ועל ירושלים ושלמה הוסיף ועל הבית הגדול, כדאמר ברכות מ"ח ב' והברכה היתה לבקש על קיום ירושלים כמ"ש הרשב"א שם שהתפללו להמשיך קיום ירושלים והמקדש ולהמשיך שלות הארץ, ושפיר י"ל שהוסיפו שתתקיים בברכת פרנסה ושלוחה, וכשחברב ירושלים לא ביטלו בקשה זו, אע"פ שעיקרה לבקש על בנין ירושלים.

הרמב"ן בשבת קי"ג ב' כתב דמהירושלמי חזינן שלא נהגו לומר בשבת רענו פרנסנו, אלא לומר ברכת נחמה כהכרעת הרי"ף ברכות מ"ח ב', [משמע דבנחמה אין מוסיפין בקשות משא"כ ברחם], שאם הי' המנהג לאומרו לא הי' שואל מהו למימר הכי, אלא הי' לו להקשות והרי אנו אומרים רענו פרנסנו, ולכאורה אם פלוגתא דתנאי היא התם לא הוה מצי לאקשווי בפשיטות, היכי אמרינן, [וצ"ע בסוגיא ברכות מ"ח ב' אם למ"ד מתחיל בנחמה מדלג רענו פרנסנו, או שגם בנחמה שפיר מזכיר כמו ברחם, ולא בזה נחלקו התנאים, והרמב"ן מסייע דעת הרי"ף דאיכא תנא שאינו מזכיר רענו בשבת, ודלא כהמפרשים שגם בנחמה מזכיר רענו], ועוד דכיון דמסיק דטופס ברכה כך היא משמע שכך נוהגין, אלא שהרמב"ן ביאר בזה דכיון שטופס

בביאור ענין טופס ברכות

ע"ז טופס ברכה כך היא, שהרי אמרו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך

ג. מצינו בקשות בתפלת שבת שתקנוה מעיקרא כך, ולא שייך לומר

וכו', ולמדנו מזה שבקשות אלו מותרות בשבת, ואף מה שאומרים שבענו מטובך מתפרש שנשבע מהמזון המוכן לשבת, ואין זה חזזור אחר פרנסה, שמשתייך לעשיית מלאכה.

באו"ז הלכות מוצ"ש סי' פ"ט דמה שאומרים אלקי נצור בשבת דסומכין שזהו טופס תפלה כמו טופס ברכות שבירושלמי, אע"פ שלא תיקנו כן בנוסח התפלה כשים שלום עי"ש, ואח"כ הביא תשובת רבנו אפרים שכתב שזהו הטעם שמרבים בהרחמן כגון הרחמן יצילנו מדקדוקי עניות, ועוד, וע"כ דכיון שתיקנו ונהגו העולם לאומרו אין כאן בית מיחוש, ואכתי אין מיושב בזה קדשנו במצותיך שתיקנו כך לשבת, ולפמשנ"ת לעיל ניחא נמי אלקי נצור, ומה שאומרים בר"ח במוסף לפרנסה ולכלכלה ולמחלת חטא י"ל דטופס ברכות חשיב, כיון שתיקנו כן בחול, וישמחו במלכותך חשיב כבוד שבת.

והגר"א הי' אומר בשבת רק שלשה הרחמן הראשונים ימלוך ויתברך וישתבח ואח"כ אמר ינחילנו יום שכולו שבת, [ובנוסח הרמב"ם בחול

יש רק ג' הרחמן דומין לאלון, ובאמת אין ללמוד מהירושלמי היתר להזכיר פרנסה וכבר העיר כן הב"י בסי' קפ"ח ע"ד השבה"ל שהביא יש אומרים וכנראה זוהי התשובה שבאו"ז דיש ללמוד מהירושלמי להרחמן, דלא מיקרי טופס ברכות, אבל בתשובה שבאו"ז נחית לשאלה זו דאלקי נצור תוספת היא, ומסיק דמ"מ כיון שתיקנו ונהגו הר"ז נעשה טופס ברכות, אבל לפמשנ"ת דאין רא"י ממה שאומרים אלקי נצור, צריך רא"י לסמוך על מה שנהגו לומר הרחמן, ואין לנו רמז שתיקנו ונהגו כן בגמ', וכדעת הגר"א מיושב טפי, ודעת רבנו אפרים דכשאנינו מחדש בקשה רק ממשיך כדרכו בחול לית לן בה, שאינו מתחבר לחול ע"י בקשה זו, ועדיין אין זה מצדיק שלא להשמיט הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד וכיו"ב, כיון שהם כבקשה בפ"ע ולא נוסח קטע בתוך ברכה.

ולכאורה הי' נראה דטופס ברכות כך הוא מתפרש שאומרים אותו אע"פ שא"צ לו כיון שזהו הנוסח, כמו שאומרים בתפלת הדרך חיות רעות בדרך, אע"פ שאין זה בנמצא כלל

בדרך שלנו, וה"נ אומרים רענו פרנסנו מפני שזה טופס הברכה, ולא שרוצה לייחד בקשתו זו כעת, ולפ"ז אין מקום להכניס בכלל הזה אלקי נצור שהוא ענין שלם בפ"ע, וכן הרחמן של פרנסה וכיו"ב.

בדיני תחינות ובקשות שונות

שהגר"א לא אמרו, ולפמשנ"ת אין איסור בזה.

י"ג מדות והרבש"ע ברגלים נוהגים לאומרם ע"פ האר"י, והגר"א לא הי' אומרם, ובר"ה ויוהכ"פ מוזכר שם גם פרנסה, אלא דאפשר שאין בהם איסור תפלה על פרנסה באופן כללי, כדאמרינן אבינו מלכנו בר"ה ויוהכ"פ.

במ"ב סי' ק"ל סק"ד כתב שלא לומר הרבש"ע בזמן נ"כ כשחל יו"ט בשבת, וצ"ע מנלן לחלק בין יו"ט לשבת בזה, ומצינו שחילקו בר"ה ויוהכ"פ לענין אבינו מלכנו וי"ג מדות, אבל זה ל"ד דההיתר מפני שהם ימי דין, אבל ברכת כהנים אינו ענין ליו"ט טפי משבת, שו"ר במג"א סי' קכ"ח סק"ע בזה.

בדינים והנהגות כתוב בשם מרן זללה"ה שמותר לבקש בקשות

ד. מ"ב סי' רפ"ח ס"ק כ"ב כתבו האחרונים (מ"א ועוד) שמותר לומר בשבת אלקי עד שלא נוצרתי כו' יה"ר כו' דאינו אסור שאלת צרכיו אלא כשמבקש על חולי או פרנסה ודומה לו, שיש צער לפניו, אבל חרטת עונות טוב לומר בכל יום כיון שאינו בלשון וידוי, עכ"ל, וכשמתענה אומר עננו ורבון העולמים כמ"ש בשו"ע ס"ו, וכ"ז מתיישב טפי לפמש"כ שאין איסור תפלה אלא בבקשת צרכי העולם וכלשון המ"ב חולי או פרנסה והדומה לו, ולשון השו"ע הגר"ז כאן דדוקא צרכי הגוף אסור, ולפמש"כ האיסור רק בדברי חול.

מקור דברי המג"א מתשובת מהר"ם מינץ ושם כתב שאומרים בשחרית אחר ברכת גומל חסדים טובים יה"ר שתצילנו היום ובכל יום כו', ואין פוצה פה, ומובא בספר אמרי נועם

פרטיות בר"ה ויוהכ"פ, ולפמשנ"ת מותר אפי' כשחל בשבת, חוץ מפרנסה דכשחל בחול ג"כ צ"ע.

כתב רבנו יונה באגרת התשובה בדרוש השלישי לאחר הדלקת הנרות ותתפלל באותה שעה על בניה ותאמר יהי רצון שיהיו בני מאירים בעולם בתורה ובמצות וביראת שמים, מפני שתפלה זו נאה להתפלל בשעה שהאירה נר של שבת כענין שנאמר כי נר מצוה ותורה אור, ומבואר שאחר שהדליקה מתפללת תפלה זו, וכ"כ

במ"ב סי' רס"ג סק"ב בשם האחרונים ולכן ראוי שתתפלל האשה אחר שתגמור ההדלקה והברכה שיתן לה הקב"ה בנים זכרים מאירים בתורה.

נראה דהנוסע לפיקו"נ בשבת מתפלל תפלת הדרך ומברך, דלא מצינו שביטלו שום תפלה בשבת, רק תיקנו שבע במקום י"ח, ועוד דהו"ל כחולי סכנת היום דכיון שא"א לדחות התפלה לזמן אחר מברכין, אבל א"צ לזה דתפלת הדרך אינה כצרה אלא ככל תפלה דשריא בשבת.

פידור דינים שנתבאר

ה. מן האמור נתבאר.

א. אין מתריעין בשבת, דהיינו שלא להתפלל על הצרה בקול צעקה, ובגמ' אמרו במאי מתריעין בעננו, פי' שלא לצעוק בקול עננו אבינו עננו, וה"ה כל תפלה וכיו"ב.

ב. צרה שזמנה בהול ואין אפשרות לדחות התפלה לימות החול, כגון ספינה מטרפת בים או נרדף מפני לסטים מותר לזעוק עליו בשבת, וכן

יולדת קודם הלידה, ותוך שבעה ללידתה אם היא חולה, וכן חולה מסוכן שחיו בסכנה היום, כיון שהצרה ממהרת לבא, ואם ידחו התפלה יהיו כצועקין לשעבר, לאפוקי מחלה שנמשכת אע"פ שמסוכנת, שהרי אפשר להתפלל לאחר השבת.

ג. תפלה קצרה על החולה שאינו מסוכן היום ביחיד בלי צעקה משמע שמותר, כמו שאמרו ר' יהודה ור' יוסי

להשתתף בצערו ולעודדו, והטעם מפני שתפלה על החולה מעוררת צער בשבת, כמו ביקור חולים שבקושי התירו מפני הצורך, ובתפלה לא התירו, ולפ"ז מתפרש שבת היא מלזעוק ולהתפלל בכלל על החולה, ואומר כן כמתנצל לחולה שאינו מתפלל עליו, כפי' הר"ן, וזה כת"ק וכשבנא איש ירושלים, ולר"י ור"י שמתפלל עליו א"צ לומר כן.

ד. אסור להתפלל על פרנסה וצרכי חול בשבת, אבל במקומות שמוזכר פרנסה וכיו"ב בתוך התפלה ובהמ"ז א"צ לדלגם, ולהתפלל בהרהור על פרנסה ג"כ אין ראוי כמו להרהר בעסקיו.

ה. כתב הרמ"א סי' רפ"ד ס"ז ונהגו להזכיר אחר קרה"ת נשמות המתים ולברך העוסקים בצרכי ציבור, ונוהגין לומר יקום פורקן, ואין בזה משום איסור תחינה בשבת, וג"כ נוהגין לומר אב הרחמים, עכ"ל, ולא כתב הטעם, ואין לומר דלא חשיבי תפלה שהרי המקום ירחם עליך בתוך כל חולי ישראל כתבו הפוסקים דחשיבא תפלה, ועסק"א בזה, אלא שאין איסור

המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל, וה"ה המקום ירחם על פלוני, א"נ יהר"מ שתרחם כו', ויש אוסרים אפי' תפלה קצרה, ונהגו לברך החולים בשבת בשעה שהס"ת על הבימה, וכתבו לסיים במי שברך שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא, [ובפשוטו תיבות אלו הוזכרו לאמרם רק אצל החולה, ולא בביהכ"נ, שאין מתאים לאמרם לרבים, אלא שכבר נהגו, וזה מזכיר שלא לצעוק בתפלתו], אבל כשמתפלל בינו לעצמו לא יאמר שבת היא מלזעוק.

ולמעשה ראוי להמנע מלהתפלל על החולים בשבת, כיון שבמדרש תנחומא פ' וירא כתוב שביטלו תפלת י"ח בשבת כדי שלא יצטער ברפאנו, ובתלמודן אמרו גברא בר חיובא הוא, ורבנן לא אטרחוהו משום כבוד שבת, משמע ג"כ שיש בריבוי תפלה מניעה מכבוד שבת, אלא שזה קאי על כל הי"ח ברכות של התפלה, ועכ"פ אין להרבות בתפלה בשבת.

שוב העירוני דיש להחמיר שלא להתפלל על החולה כלל אפי' תפלה קצרה, שלא התירו אלא בפני החולה

להתפלל תפלה קצרה בלא צעקה על המתים ועל טובת אחרים דלא חשיב ממצא חפצך. – תפלת יחדשהו בברכת החודש עיקרה נתקנה בשביל ההכרזה, וזה נמצא בראשונים, אבל יהיה רצון שתחדש שאומרים בתחלה לא נהגו בו הקדמונים, ונכנס בסידורים מאוחרים ולא מתלמידי האר"י, ומאחר שנהגו אין אנו משנים המנהג, ואפשר דברכה להתחדשות החודש קיל קצת מבקשת צרכים, וביחדשהו נוסח חו"ל לא מוזכר פרנסה, אבל מצינו שאומרים לפרנסה ולכלכלה במוסף בר"ח שחל בשבת, אלא דהתם חו"ל טופס הברכה כמו בחול. – וכן מתפללים תפלת טל וגשם גם כשחל בשבת.

ו. תפלת מלא רחמים שאומרים בשבת שלפני היארציי"ט מבואר ברמ"א סי' רפ"ד שמותר לאומרו, וכן נוהגים לומר יזכור ומלא רחמים ביוה"כ וברגלים אפי' חל בשבת, וכתבו שאומרים תפלה זו בשבת מפני שכולם נמצאים בביהכ"נ, ועוד כתב ב"י משבה"ל שאז המתים נוחים עי"ש, ומרן זללה"ה אמר שאם היארצייט בחול אחר יום שני או

חמישי עדיף לאומרה בחול, ולפמשנ"ת אין איסור לאומרה בשבת ואף לדעת מרן זללה"ה אומרים אותה בשבת כשחל היארצייט בשבת או ביום א'. – תפלת אנא שאומרים אחר הלימוד אין ראוי לאומרה בשבת שיש בה הרבה הזכרת צער המתים. – נוהגין שאין אומרים תפלת יזכור על מת שהוא עדיין בתוך יב"ח לפטירתו מפני שצערו קרוב ומעורר בכי.

ז. בפתיחת הארון בר"ה ויוה"כ"פ וברגלים נוהגין לומר י"ג מדות ותפלת רבש"ע, והגר"א לא אמרן, ובר"ה ויוה"כ"פ שהוזכרה בהם גם פרנסה י"ל דבימי דין קיל טפי, ואף ביוה"כ"פ שחל בשבת אומרים י"ג מדות מפני שבלא"ה אומרים י"ג מדות ביוה"כ"פ בערבית ובנעילה, וכן אומרים אח"כ הרשב"ע, דהזכרת לחם לאכול בתוך הענין כטופס ברכות חשיבא, אבל אבינו מלכנו שנתקן מעין י"ח ברכות, אין אומרים אותו בשבת שטעם ימי דין מהני רק לר"ה ויוה"כ"פ, ואף בע"ש אין אומרים אותו, וכן לענין נפילת אפים, לפי שהיו רגילים להתפלל מנחה סמוך למעריב והו"ל כבלילה, ויש שהעיר דאבינו מלכנו

ט. יה"ר שאומרים בשחרית אחר ברכת גומל חסדים טובים כתב מהר"ם מינץ שנוהגין לאומרו ואין פוצה פה לפקפק בזה, ולפמשנ"ת זו בקשה המותרת, והגר"א לא נהג לאומרו.

י. יה"ר שאחר ברכת כהנים כתב במ"ב סי' ק"ל סק"ד שאין לאומרו כשחל בשבת, ובאמת הביא במ"ב שם סק"ה לדעת השו"ע אין אומרים היה"ר אפי' כשחל בחול, וכן נהג הגר"א לומר רק הרבש"ע, ובאמת אין מקור להתיר תפלה על הפרנסה ביו"ט, ועסק"ד.

יא. כתב רבנו יונה לאחר הדלקת הנרות תתפלל ותאמר יה"ר שיהיו בני מאירים בעולם בתורה ובמצוות וביראת שמים, וכע"ז במ"ב סי' רס"ג סק"ב שיתן לה הקב"ה בנים כו', ותפלה זו מותרת בשבת, אבל אין קולא להתפלל בתוספת שבת מה שאסור בשבת, [ומ"ש במ"ב סי' רצ"ג ס"א בשם הפמ"ג שאומרים פרקי תהלים במוצ"ש כדי לאחר התפלה, ומה שאין אומרים כן כשחל יו"ט במוצ"ש אפשר שהוא מפני שאין אומרים תחנה ביו"ט משא"כ

כתפלה בצעקה דמיא כיון שמרבה באבינו מלכנו הרבה פעמים, (ולכן החמירו גם סמוך לשבת, וכמו נפילת אפיים), – נראה שאין לבקש באופן מיוחד על פרנסה אפי' בר"ה ויוהכ"פ, [ואין זה בכלל מ"ש בדינים והנהגות שמותר לבקש בקשות פרטיות, וצ"ע בזה], שהרי השו"י"ט ושבת, ואמרו בירושלמי שאסור לתבוע צרכיו בשבת, מיהו בבספר חיים מזכירין פרנסה טובה, וכן באבינו מלכנו.

ח. מותר לבקש עניני תורה ויר"ש בשבת, כמו שתיקנו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך וטהר לבנו, וכן באהבה רבה זהו נוסח כל הברכה, ולא תוספת שתחשב טופס ברכות, [וכתבו האחרונים שאין האיסור אלא בדבר שחסר לאדם כחולי ופרנסה ויש לו צער מחסרונו, ולפמשנ"ת הגדר אם זה צרכי חול], ובכלל זה בקשות פרטיות לצורך היום, ומ"מ אין להרבות תפלה בשבת משום כבוד שבת כלשון הגמ' גברא בר חיובא הוא ורבנן הוא דלא אטרחהו משום כבוד שבת, ולכן אין להוסיף באלקי נצור רק אם מזדמן צורך מיוחד ובקצרה.

יב. הגר"א לא אמר בשבת רק ג' הרחמן הראשונים של חול, וכן ראוי שלא לומר הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד, וברמב"ם ליתא אף בחול. – ברכת האורח לבעה"ב מותר לאומרה בשבת, [גם לנוסח שמוסיף נכסיו ונכסיו, שההוספה הזו הו"ל כטופס ברכות]. – הרחמן לברית מילה אומרים בשבת.

יג. תפלה שקודם הלימוד מותר לאומרה בשבת, וכן שלאחר הלימוד ולאחר סיום מסכת.

יד. תפלת הדרך אומרים בשבת, שלא ביטלו שום תפלה לגמרי בשבת, ועוד שזה צורך היום.

כשחל בחול שיכול לאומרו משחשיכה קודם מעריב עי"ש, ולכאורה משמע מזה דבתוספת שבת מותר לבקש צרכיו, אבל נראה שלא נתכוין להמציא ולשנות בהבלעה חידוש דין שאין לו מקור, שהרי אמרו שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול, ופי' הרמב"ן דקאי על התפלה, ובודאי שכל הנאמר שם בגמ' קאי גם על תוספת שבת, אלא כונתו שמקילין משחשיכה לחשבו כחול לענין זה, אבל אין שום דבר שמקילין בתוספת שבת בתחלתו כה"ג, ואין צ"ל שאסור לבכות בכי של צער ותחנונים בתוספת כמו שאסור בשבת.

